

نقش عوامل و مؤلفه‌های پدافند غیرعامل در امنیت کشور

عباس مهری^۱

تاریخ دریافت مقاله: ۸۸/۱۱/۲۰

تاریخ تأیید مقاله: ۸۹/۱/۲۹

صفحات مقاله: ۱۱۹-۱۶۳

چکیده

این مقاله به بررسی نقش پدافند غیرعامل در امنیت کشور می‌پردازد و همچنین تلاش دارد ارتباط بین دو متغیر پدافند غیرعامل و امنیت را از طریق جمع‌آوری اطلاعات کتابخانه‌ای و بررسی میدانی برقرار و نتایج حاصله از تحقیق را در قالب استفاده از آمار طیف لیکرت و آمارهای t استیودنت یک متغیره به آزمون بگذارد.

بر اساس نتایج حاصل از پرسش و بررسی از صاحب‌نظران و کاشناسان اینگونه نتیجه شده است که عوامل و مؤلفه‌های پدافند غیرعامل و عوامل و مؤلفه‌های امنیت کشور مورد واکاوی قرار گرفته و تأثیر متغیرهای مقاوم‌سازی و استحکامات، مکان‌یابی، استتار، فریب، ایجاد سیستم‌های هشداردهنده و تحرک و جابه‌جایی بر امنیت کشور به اثبات رسید و تأثیر متغیرهای پوشش، تفرقه و پراکندگی بر امنیت کشور معنی‌دار نبود و در پایان ضمن دسته‌بندی و اولویت‌بندی کردن آن اهمیت مؤلفه‌های تشکیل دهنده پدافند غیرعامل و امنیت تبیین و پیشنهادهای لازم به مسئولین کشور ارائه گردیده است.

* * * * *

کلید واژگان

پدافند غیرعامل، مراکز ثقل، تمرکززدایی، استراتژی بقاء، امنیت

مقدمه

بدنبال فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و پایان جنگ سرد و بر هم خوردن موازنه قوا، نظام سلطه بدنبال پیاده کردن سیاست یک جانبه گرایی بوده و با فشار بر کشورهای کوچک و تحمیل جنگ علیه آنها به بهانه‌های تروریسم و ترویج آزادی و دموکراسی مدرن درصدد تأمین منافع ملی خویش از هر راه ممکن می‌باشد. لذا کشورهای منطقه از جمله ایران به دلیل بر خورداری از موقعیت ویژه ژئوپلیتیک، منابع سرشار هیدروکربوری، معادن و طبیعت منحصر به فرد و... همواره مورد تهدید بوده و هست. بنابراین بر مسئولین نظام است که تهدیدات را بشناسند و امکان مقابله با آن را فراهم آورده و یا به هر نحو ممکن آنرا خنثی و تلفات و خسارات را به حداقل برسانند.

در یک فرایند کلی می‌توان گفت که بین تهدید و امنیت در حوزه‌های مختلف رابطه دو سویه وجود داشته و دارد. پس هر جا تهدید هست امنیت نیست و بالعکس و در جایی هم که امنیت نباشد و یا ضعیف باشد، جامعه به سمت پیاده شدن آرمان‌های کشور پیش نرفته و یا به کندی حرکت می‌کند. بنابراین می‌شود ادعان کرد که امنیت پایه اصلی هرگونه رشد و توسعه هر جامعه یا کشور است که اگر وجود نداشته باشد دستیابی به آرمان‌های ملی غیرممکن و یا سخت به نظر می‌رسد.

آن چیزی که برای ما روشن است اینکه کشور ما به هر دلیل همواره از سوی دشمنان ناهمطراز که از قدرت هوا پایه و دریا پایه برخوردار هستند مورد تهدید است و بایستی امنیت آن را در حوزه‌های مختلف سیاسی - اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی و نظامی برقرار نمود که این مسئله تنها با توان و امکانات مادی امکان‌پذیر نیست، لذا می‌توان با تاکتیک‌های گوناگون از جمله پدافند غیرعامل تا حدودی به این امکان دست یافت و با حفظ امکانات خودی و کم کردن تلفات و خسارات آستانه مقاومت را بالا برد. این امر در جنگ ۳۳ روزه رژیم اشغالگر قدس علیه لبنان (۲۰۰۶) مشهود بود و نیروی قلیل با امکانات کم ولی با استفاده از فنون و تاکتیک‌های مختلف از جمله اقدامات پدافند غیرعامل و صبر و هوشمندی و دلاوری توانست در برابر حجم وسیع، گسترده و سنگین بمباران‌ها و حملات هوایی رژیم اشغالگر، پیروزی

راهبردی به دست آورده و عطر عزت، اقتدار و نصرت الهی را نصیب حزب‌الله نماید و ارتش مجهز و پیشرفته صهیونیستی را متوقف و متواری سازد.

آنچه از موارد فوق برمی‌آید آن است که اولاً جنگ و تهدید جزو لاینفک مسایل امروزی برای هر کشور بخصوص کشور انقلابی ما با شاخصه‌ها و مؤلفه‌های خاص خود است. ثانیاً ما برای رسیدن به آرمان‌های انقلاب اسلامی، توسعه و رشد جامعه نیازمند بر خورداری از امنیت در تمامی زمینه‌ها هستیم. ثالثاً برابری و عدم تقارن توان خودی در مقابل دشمن استفاده از تاکتیک‌ها و تکنیک‌های مختلف بخصوص استفاده از پدافند غیرعامل را ضروری می‌نماید، لذا با توجه به تجارب ارزشمند جنگ‌های گذشته می‌توان با اقدامات پدافند غیرعامل و استفاده از ترندهای مختلف تلفات و خسارات به مراکز ثقل را به حداقل رسانیده و هزینه جنگ را برای دشمن زیاد و در نهایت با ارتقاء آستانه مقاومت، امنیت ملی و سرمایه‌های ملی و استقلال کشور را حفظ نمود.

بیان مسأله

در عصر فناوری و ارتباطات لازمه توسعه و پیشرفت همه جانبه حفظ امکانات، منابع و زیرساخت‌ها در برابر تهدیدات مختلف است. پس اگر امنیت در زمینه‌های مختلف ایجاد نشود سرمایه‌گذاری، پرداختن به زیرساخت‌ها، توسعه تجهیزاتی و فناورانه میسر نیست با نگاهی به راهبردی دشمن و محیط پیرامون و امکاناتی که دشمنان منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در اختیار دارند می‌توان دریافت که همه کشورهای توسعه نیافته و یا در حال توسعه و حتی پیشرفته به گونه‌ای نیازمند پدافند غیرعامل در برابر تهدیدات بوده است، لذا با درک این موضوع و شناخت هرچه بیشتر از پدافند غیرعامل و عوامل و مؤلفه‌های شکل دهنده آن و همچنین تأثیر آن در امنیت کشور می‌توان راه‌هایی را جستجو کرد که در آن بتوان خسارات و ضایعات و تلفات را کاهش داد. لذا می‌توان گفت طرح‌ریزی و برنامه‌ریزی‌های کلان دفاعی امری ضروری و حیاتی است و ما را بر آن می‌دارد که با شناخت دقیق عوامل و مؤلفه‌های پدافند غیرعامل و به کار بستن سازوکار مناسب بتوانیم امنیت روزافزونی را برای کشور فراهم آوریم.

ضرورت و اهمیت تحقیق

این تحقیق به لحاظ اهمیت فراوان امنیت و مؤلفه‌های شکل‌گیری آن و کمبود امکانات خودی به نسبت دشمنان فرامنطقه‌ای از نظر تجهیزاتی و امکاناتی و همچنین رشد روزافزون اهمیت پدافند غیرعامل در جنگ‌های گذشته و کنونی از اهمیت بالایی برخوردار است. لذا با توجه به جایگاه پدافند غیرعامل و تأثیرات فراوان آن در کاهش خسارات و ضایعات و تلفات و فراهم کردن زمینه‌های امنیت برای زیرساخت‌های کشور در برابر تهدیدات می‌تواند به فرماندهان و مدیران سطوح مختلف کمک شایانی نماید.

پیشینه و سوابق تحقیق

مقالات و کتاب‌های متعددی در زمینه پدافند غیرعامل تألیف شده است که از آن جمله می‌توان به کتاب اصول و مبانی پدافند غیرعامل، کارکردها و مفاهیم پدافند غیرعامل آقای جعفر موحدی‌نیا و مقالات متعدد مرکز پژوهش‌های وزارت دفاع و کمیته عالی پدافند غیرعامل کشور اشاره کرد و همه به نوعی پدافند غیرعامل را به امنیت مرتبط ساخته‌اند. ما هم با سؤال خاص و طرح مسئله از منظر نظامی سعی در شکافتن بیشتر و توسعه این موضوع داریم.

اهداف تحقیق

- شناخت پدافند غیرعامل و عوامل و مؤلفه‌های آن
- شناخت عوامل و مؤلفه‌های امنیت کشور
- اهمیت پدافند غیرعامل و تأثیر آن در امنیت کشور

تعریف متغیرهای مسأله تحقیق

در این تحقیق متغیر مستقل، پدافند غیرعامل متغیر وابسته، امنیت در نظر گرفته شده است.

پدافند غیر عامل^۱

به مجموعه اقداماتی اطلاق می‌گردد که مستلزم به کارگیری جنگ‌افزار و تسلیحات نبوده و با اجرای آن می‌توان از وارد شدن خسارات مالی به تجهیزات و تأسیسات حیاتی، حساس، مهم نظامی و غیرنظامی و تلفات انسانی جلوگیری نموده و یا میزان خسارات و تلفات ناشی از حملات و بمباران‌های هوایی و موشکی دشمن را به حداقل ممکن کاهش داد. (موحدی‌نیا، ۱۳۸۵، ۳۱)

امنیت

امنیت از واژه آمَن در عربی گرفته شده است یعنی بی‌بیمی، نبود ترس و تهدید به جان و مال و نوامیس انسان‌ها؛ امنیت را می‌توان به وسیله فقدان ناامنی تعریف کرد یعنی هر جا که ناامنی نیست امنیت وجود دارد. البته در اینجا منظور امنیت در مقابل تهاجمات هوایی و موشکی مد نظر است. (عمید، ۱۳۸۰: ۱۹۸)

سؤالات تحقیق

سؤال اصلی این تحقیق عبارتست از: «پدافند غیر عامل بر امنیت کشور چه تأثیری دارد؟»
و سؤالات فرعی عبارتند از: ۱ - مکان‌یابی بر امنیت کشور چه تأثیری دارد؟ ۲ - استتار بر امنیت کشور چه تأثیری دارد؟ ۳ - پوشش بر امنیت کشور چه تأثیری دارد؟ ۴ - فریب بر امنیت کشور چه تأثیری دارد؟ ۵ - پراکندی و تفرقه بر امنیت کشور چه تأثیری دارد؟ ۶ - تحرک و جابه‌جایی بر امنیت کشور چه تأثیری دارد؟ ۷ - مقاوم‌سازی و استحکامات بر امنیت کشور چه تأثیری دارد؟ ۸ - ایجاد سیستم‌های هشداردهنده بر امنیت کشور چه تأثیری دارد؟

1 - Passive Defense

روش تحقیق و مراحل انجام کار

این تحقیق به روش توصیفی پیمایشی تهیه شده و در آن بر اساس نظرات افراد صاحب نظر و متخصص نقش هشت عامل از عوامل تشکیل دهنده پدافند غیرعامل بر متغیرهای امنیت مورد بررسی قرار گرفته که در جداول و نمودارها تحلیل آماری می شود. در این مطالعه از پرسش نامه محقق ساخته بر اساس طیف پنجگانه لیکرت که در آن ارتباط بین هشت عامل از عوامل متشکله پدافند غیرعامل بر عوامل و مؤلفه های امنیت سنجیده می شود استفاده شده است. بررسی میزان تأثیر بین متغیرها از طریق نرم افزار Spss صورت گرفته و آمارهای توصیفی (شاخص های تمایل به مرکز) شاخص های پراکندگی، درصدها و نسبت ها و نمودارها) و آمار تحلیلی (سنجش تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته) شامل آزمون t استیوندت محاسبه گردیده است. جامعه آماری تحقیق، صاحب نظران، کارشناسان، دانشجویان، دانش آموزان، اساتید، اعضای محترم هیأت علمی دانشگاه عالی دفاع ملی و دوره عالی جنگ سپاه که تعداد آنها در حدود دویست و پنجاه نفر (N = ۲۵۰) برآورد می شود. که با استفاده فرمول زیر حجم نمونه تعداد ۵۸ نفر می باشند.

$$N = \frac{n.t^2.s^2}{n.d^2 + t^2.s^2} = 58$$

$$n = 250 \quad s^2 = p(1 - p) = 0.25$$

$$t = 1.96 \quad d^2 = 0.08$$

ادبیات تحقیق

۱ - پدافند غیرعامل

الف) معانی و تعاریف

پدافند غیرعامل

به مجموعه اقداماتی اطلاق می گردد که مستلزم به کارگیری جنگ افزار و تسلیحات نبوده و با اجرای آن می توان از وارد شدن خسارات مالی به تجهیزات و تأسیسات حیاتی، حساس و

مهم نظامی و غیرنظامی و تلفات انسانی جلوگیری نموده و یا میزان خسارات و تلفات ناشی از حملات و بمباران‌های هوایی و موشکی دشمن را به حداقل ممکن کاهش داد.

عبارت است از به کارگیری مستقیم جنگ‌افزارها (موشک‌های زمین به هوا و هوا به هوا، توپخانه پدافند هوایی) و اقدامات ضدالکترونیکی به منظور خنثی نمودن یا کاهش آثار حملات هوایی دشمن بر روی اهداف مورد نظر آن. (موحدی‌نیا، ۱۳۸۵: ۳۱)

دفاع غیرنظامی^۱

مجموعه فعالیت‌هایی که می‌توان با انجام آن از بروز و استمرار سوانحی که جان و مال مردم را تهدید می‌کنند مانند سیل، زلزله، آتشفشان، آتش‌سوزی، طوفان و... جلوگیری نمود و یا در صورت بروز آثار ناشی از آن را کاهش داد. تأکید اصلی دفاع غیرنظامی، حفاظت از مردم و انجام اقدامات اضطراری برای تعمیر و راه‌اندازی مجدد خدمات و تأسیسات جهت ادامه فعالیت‌های روزمره می‌باشد.

مراکز حیاتی^۲

مراکزی هستند که در صورت انهدام کل یا قسمتی از آنها موجب بروز بحران، آسیب و صدمات جدی و مخاطره‌آمیز در نظام سیاسی، هدایت، کنترل و فرماندهی، تولیدی و اقتصادی، پشتیبانی، ارتباط و مواصلاتی، اجتماعی و یا دفاعی یا سطح تأثیرگذاری سراسری در کشور گردد.

مراکز حساس^۳

مراکزی هستند که در صورت انهدام کل یا قسمتی از آنها موجب بروز بحران، آسیب و صدمات قابل توجه در نظام سیاسی، هدایت، کنترل و فرماندهی، تولیدی و اقتصادی، پشتیبانی، ارتباطی و مواصلاتی، اجتماعی و یا دفاعی یا سطح تأثیرگذاری منطقه‌ای در کشور گردد.

1 - Civil Defense

2 - Vital Centers

3 - Critical Centers

مراکز مهم^۱

مراکزی هستند که در صورت انهدام تمام یا قسمتی از آنها، موجب بروز آسیب و صدمات محدود در نظام سیاسی، هدایت، کنترل و فرماندهی، تولیدی و اقتصادی، پشتیبانی، ارتباطی و مواصلاتی، اجتماعی و یا دفاعی یا سطح تأثیرگذاری محلی در کشور گردد. (همان، ۳۶)

ب) اهمیت پدافند غیرعامل

تجارب و شواهد ثبت شده در جنگ‌های اعصار گذشته تاریخ بشری و قرن حاضر، نمونه‌های مدلل و انکارناپذیری است که اهمیت پدیده پدافند غیرعامل را آشکار و ثابت نموده و موارد مشروحه زیر نمونه‌هایی بارز این اهمیت می‌باشند.

۱ - موجب زنده ماندن و حفظ بقای نیروی انسانی می‌گردد که با ارزش‌ترین سرمایه و موجودیت ملی کشور می‌باشد:

الف) وجود و حیات هر سرباز یا فرمانده می‌تواند پیروزی و سرنوشت نبرد را رقم زند.

ب) وجود و حیات هر انسان و شهروند در صحنه اجتماع می‌تواند موجب حیات، توسعه و نجات جامعه و ملت گردد.

ج) از دست دادن نابهنگام یک انسان، بزرگ‌ترین زیان اجتماعی است که به جامعه و کشور وارد می‌شود.

د) هر کس نفسی را بدون حق قصاص و یا بدون علت ایجاد فساد و فتنه در روی زمین به قتل رساند، مثل آن باشد که همه مردم را کشته و هر که نفسی را حیات بخشد (از مرگ نجات دهد) مثل آن است که همه مردم را حیات بخشیده است.

۲ - موجب صرفه‌جویی کلان اقتصادی و ارزی در حفظ تجهیزات و تسلیحات بسیار گران قیمت نظامی (هوایمای شکاری و ترابری، بال‌گردها، ساماندهی موشکی پدافند هوایی و

1 - Important Centers

زمین به زمین، رادارها، شناورها، توپخانه صحرايي، تانک‌ها و نفربرهای زرهی و...) می‌گردد:
الف) دشمن برای انهدام امکانات و تسلیحات نظامی ما از امکانات بالایی در زمین، دریا، هوا و فضا برخوردار است.

ب) خرید و تهیه تسلیحات نظامی در هر زمان و از هر جا امکان‌پذیر نمی‌باشد.
ج) وجود حتی یک سلاح (تیربار، توپ، تانک، بال‌گرد، هواپیما، شناور، موشک و...) می‌تواند سرنوشت نبرد را رقم زند.
د) انجام اقدامات پدافند غیرعامل نظیر مکان‌یابی خوب، ایجاد خاکریز و مواضع، ایجاد استحکامات سنگری و... موجب صرفه‌جویی در به کارگیری سلاح‌های کم‌تر پدافند هوایی می‌گردد.

ه) دشمن در اولین مرحله جنگ هوایی با بمباران پایگاه‌های هوایی و مواضع پدافند هوایی به دنبال کسب برتری هوایی می‌باشد.

۳ - اقدامات پدافند غیرعامل، مراکز حیاتی و حساس اقتصادی، سیاسی، نظامی، ارتباطی و مراکز عمده علمی و فرهنگی و... را در برابر حملات موشکی و بمباران‌های هوایی دشمن حفظ و ادامه فعالیت در شرایط بحران و جنگ را ممکن می‌کند:

الف) اهداف اصلی و نوک پیکان حمله دشمن در راهبرد انهدام مرکز ثقل، مراکز حیاتی و حساس می‌باشد.

ب) کم‌توجهی به اقدامات پدافند غیرعامل در مراکز حیاتی و حساس در طول جنگ تحمیلی به علت کم تجربه بودن در زمینه راهبرد دفاعی همه جانبه موجب خسارت‌های سنگین و قابل توجهی گردید.

ج) راهبرد و سیاست تمرکززدایی کره شمالی در جهت کوچک‌سازی و پراکنده نمودن مراکز حیاتی و حساس، راه‌کاری عملی و قابل توجه در کاهش آسیب‌پذیری مراکز یاد شده می‌باشد.

د) اجرای سیاست تمرکززدایی و توزیع و پراکندگی مراکز حیاتی، حساس و مهم و امکانات و تسهیلات حاشیه‌ای آن در کل فضای سرزمینی کشور علاوه بر حفظ

سرمایه‌های کلان ملی کشور در برابر تهدیدات احتمالی، بستر مناسبی را در جهت محرومیت‌زدایی مناطق محروم، اشتغال‌زدایی و ایجاد عدالت اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی ایجاد می‌نماید.

ه) رعایت پاره‌ای از اقدامات پدافند غیرعامل در بعضی از مراکز حیاتی و حساس کشور موجب مقاومت بهتر و آسیب‌پذیری کم‌تر آنها در برابر حملات و بمباران‌های هوایی دشمن و تداوم خدمات‌رسانی و اجرای مأموریت در طول هشت سال دفاع مقدس گردید. (پالایشگاه اصفهان، سد و نیروگاه آبی دز، سایت موشکی پدافند هوایی هاک در عملیات والفجر ۸ و...)

۴- اقدامات پدافند غیرعامل موجب تحمیل هزینه قابل توجه به دشمن می‌گردد:
الف) انهدام اهداف مستحکم به مراتب مشکل‌تر و پرهزینه‌تر از انهدام اهداف بدون حفاظ می‌باشد.

ب) دشمن باید هواپیماها، تسلیحات و زمان بیشتری را صرف کشف هدف‌ها و انهدام آنها نماید.

ج) چنانچه (خرج) یک اقدام یا تهدید، از (دخل) آن برای دشمن بیشتر باشد، در تصمیم و عمل وی تأثیر بازدارنده خواهد داشت.

۵- اقدامات پدافند غیرعامل باعث به وجود آمدن تأثیرات روحی و روانی مثبت در شهروندان و رزمندگان می‌گردد:

الف) بنا به نظریه‌ای ثقل جنگ‌ها از مرزها و میادین نبرد به نزدیک شهرها سوق داده شده است.

ب) اهداف مورد توجه دشمن از بمباران شهرها به قرار زیر می‌باشد:

(۱) ایجاد فشار بر دولتمردان و مسئولین

(۲) بر هم زدن نظم اجتماعی

(۳) ایجاد از هم گسیختگی در مردم و مجبور نمودن آنها به مهاجرت از شهرها

(۴) ایجاد نارضایتی در مردم و جامعه

- (۵) نگران ساختن رزمندگان نسبت به اوضاع پشت جبهه
- (۶) از بین بردن مقاومت عقبه‌های شهری و پشتیبانی شهروندان از جبهه
- ج) آمار تلفات غیرنظامیان در جنگ‌ها، روندی افزایشی داشته است:
- (۱) در جنگ جهانی اول آمار تلفات انسانی (۱۰) میلیون نفر بوده است که همگی نظامی بوده‌اند.
- (۲) در جنگ جهانی دوم، تلفات غیرنظامیان (۶) میلیون نفر بیشتر از نظامیان بوده است.
- (۳) در جنگ کره تلفات غیرنظامیان ۹۵٪ و تلفات نظامیان ۵٪ بوده است.
- (۴) وجود جان‌پناه، سنگر، پناهگاه، خاکریز و موانع در صحنه‌های نبرد و مراکز حیاتی و حساس تأثیرات قابل توجهی در ایجاد آرامش روانی برای رزمندگان و کارکنان در انجام وظایف محوله دارد.
- (۵) دشمن بعثی طی ۴ مرحله، شهرهای ایران را در طول جنگ تحمیلی مورد بمباران هوایی و حملات موشکی قرار داد (جنگ شهرها) (روزنامه اطلاعات، ۱۳۷۰)
- (۶) اقدامات پدافند غیرعامل موجب حفظ نیروها برای ضربه زدن در زمان و مکان مناسب و گرفتن آزادی و ابتکار عمل از دشمن می‌گردد.
- (۷) در مقام مقایسه سه عنصر (تهاجم، پدافند عامل و غیرعامل)، عنصر پدافند غیرعامل مخارج و هزینه‌های کم‌تری داشته و از نظر اخلاقی و بشردوستانه و سیاسی مفهومی مثبت تلقی می‌شود.
- (۸) اجتناب‌ناپذیر بودن بروز جنگ‌های آینده و لزوم آمادگی دفاعی.
- (۹) نیل به پدافند غیرعامل در مقایسه با پدافند عامل، ساده‌تر و سهل‌الوصول‌تر و با سیاست خودکفایی و عدم وابستگی و استقلال کشور تناسب بیشتری دارد.
- (۱۰) پیشگیری بهتر از درمان و تصفیه آب در سرچشمه آسان‌تر از تصفیه در دریا است. متخصصین زلزله‌شناسی ژاپنی عقیده دارند این زلزله نیست که موجب کشته شدن انسان‌های بی‌گناه و بروز خسارت می‌گردد بلکه سازه‌های نامن است

که موجب بروز مرگ و خسارت می‌شود. علت برخی از تلفات انسانی و خسارات تجهیزات مراکز حیاتی حساس و مهم در بمباران‌های هوایی و موشکی را نیز می‌توان منبعث از نبود یا نواقص اقدامات دفاع پدافند عامل در سطوح مختلف راهبردی، عملیاتی و تاکتیکی دانست.

(۱۱) اجتناب‌ناپذیر بودن به کارگیری پدافند غیرعامل به علل زیر:

الف) ایجاد شکاف فناوری^۱ در سیستم‌ها و وجود تسلیحات قدیمی پدافند هوایی عامل به علت پیشرفت سریع فناوری و عدم امکان تهیه سریع سامانه‌های مدرن به سبب بی‌انتهای بودن این روند.

ب) آسیب‌پذیری سامانه‌های پدافند هوایی در برابر جنگ الکترونیک پیشرفته دشمن.
ج) غافلگیر شدن سامانه‌های پدافند هوایی در برابر هواپیماهای تهاجمی و موشک‌های کروز و بالستیک به علت:

(۱) پرواز در ارتفاع پایین و استفاده از نقاط کور راداری

(۲) برتری هوایی دشمن

(۳) فقدان سلاح‌های مؤثر ضد موشک بالستیک^۲

(۱۲) نظریه‌های راهبردی و رهنامه‌های نظامی که بر اهمیت و لزوم توجه به پدافند

غیرعامل می‌باشد عبارتند از:

الف) کسی که اولین ضربه را می‌زند برنده نیست بلکه کسی که آخرین ضربه را تحمل می‌کند برنده است.

ب) برابر تجارب عملی ثبت شده در تاریخ نظامی جنگ‌های گذشته، انجام اقدامات فریب موجب غافلگیری و سلب ابتکار عمل دشمن گردیده و در صورت عدم انجام اقدامات فریب غافلگیری تا میزان ۵۰٪ کاهش می‌یابد.

1 - Technological gap

2 - ABM

ج) چنانچه راهبرد غلط باشد فرمانده در صحنه جنگ، دلاوری، و اقدامات تاکتیکی هر قدر که تعیین کننده باشد مؤثر نخواهد افتاد.

د) اتخاذ روندی برای رسیدن به پیروزی بدون وقوع هر گونه ستیز جدی و نبرد قطعی کمال مطلوب راهبرد خواهد بود.

ه) اصل تأمین.

و) در راهبرد غیرمستقیم رویکرد به حيله و فریب، مختل نمودن فکر دشمن در شرایط نامتقارن توان رزمی، مورد توجه می‌باشد.

ز) راهبرد تمرکززدایی و کوچک‌سازی مراکز حیاتی حساس و مهم.

ی) راهبرد انهدام مراکز ثقل

(۱۳) راهبرد دشمن در استفاده از «مدل پنج حلقه راهبردی اردن» که لزوم توجه بنیادی به اقدامات پدافند غیرعامل را در مراکز حیاتی، حساس و مهم کشور ضروری و مضاعف نموده و کم‌توجهی به آن موجب وارد شدن خسارات و تلفات سنگین به سرمایه‌های کلان کشور و کاهش آستانه مقاومت و امنیت ملی در شرایط وقوع تهدید و جنگ می‌باشد.

(۱۴) جنگ اول خلیج فارس (۱۹۹۱) و جنگ بالکان با وجود استفاده از پیشرفته‌ترین جنگ‌افزارهای مدرن هوایی و زمینی مملو از حوادثی است که مؤید کارایی و اهمیت به کارگیری دفاع غیرعامل می‌باشد.

(۱۵) در طول ۴۲ روز نبرد هوایی و ۱۰۸ هزار پرواز متحدین در جنگ اول ۱۹۹۱ خلیج فارس و با وجود داشتن مدرن‌ترین حساسه‌های الکترونیکی شناسایی و ماهواره‌ها، ۲۲ فروند بال‌گرد عراقی که در نخلستان‌های جنوب عراق پنهان و استتار شده بود پس از اتمام جنگ سالم به دست عراقی‌ها افتاد.

الف) متحدین پس از نوبدی از خارج نمودن سربازان و نظامیان عراقی از سنگرها و پناهگاه‌های محکم و استتار شده اقدام به بمباران نیروگاه‌های عراق نمودند تا آنها را مجبور به استفاده از ژنراتور و کشف سنگرها توسط حساسه‌های مادون قرمز نمایند.

- ب) سالم ماندن پل‌های استتار شده عراق روی رودخانه دجله.
- ج) سالم ماندن سکوهای پرتاب موشک عراقی به علت جابه‌جایی و انتقال سریع آنها به پناهگاه‌های امن، از پیش ساخته شده، پس از پرتاب و استفاده از سکوهای پرتاب کاذب در اطراف محل پرتاب اصلی.
- (۱۶) در اهمیت یکی از اقدامات پدافند غیرعامل (ساختن پناهگاه) باید گفت طبق محاسباتی که انجام شده است هنگام انفجار یک بمب اتمی به قدرت ۲۰ کیلوتن در مرکز شهر اگر کلیه مردم در پناهگاه باشند تعداد تلفات یاد شده ۲۴۰۰۰ نفر و مجروحین ۷۰۰۰ نفر خواهد بود، در صورتی که پناهگاهی وجود نداشته باشد همین انفجار ۷۰۰۰۰ نفر تلفات خواهد داشت.
- (۱۷) مطالعه ساختار طبیعی و مهندسی فیزیولوژیک بدن انسان و جانداران مؤید این موضوع و حقیقت است که قرار گرفتن عضوهای حساس و بااهمیت بدن (مغز، چشم، قلب و...) در بهترین وضعیت و جالب‌ترین حفاظ، موجب بقا و ادامه حیات آنها گردیده و یا به تعبیری دیگر عضوهای حساس باید در بهترین مکان و مطلوب‌ترین پوشش حفاظتی قرار گرفته و حفاظت گردند و این تدبیر را خداوند حکیم در خلقت موجودات مقرر فرموده است.
- (۱۸) کوچک‌سازی، پراکندگی، تمرکززدایی مراکز ثقل از جمله مبانی اصولی راهبردی پدافند غیرعامل می‌باشد که موجب کاهش آسیب‌پذیری و حفظ سرمایه‌های کلان موجود در این مراکز در شرایط وقوع جنگ گردیده. ضمن آنکه موجب توزیع جمعیت در کل فضای سرزمین، اشتغال‌زایی در مناطق محروم، جلوگیری از مهاجرت‌ها از مناطق محروم، ایجاد عدالت اجتماعی، ارتقا آستانه مقاومت در مناطق مختلف سرزمین و توسعه پایدار می‌گردد.
- (۱۹) نقش و اهمیت اقدامات دفاع غیرعامل در راهبرد دفاع کشور، امنیت ملی و استقلال کشور موجب گردیده است تا به موجب ماده (۳)، بند (۱۱) ماده (۱۲) قانون برنامه پنج ساله چهارم توسعه کشور، تشکیل کمیته پدافند غیرعامل دستگاه‌های اجرایی

کشور را به عهده بالاترین مقام اجرایی هر دستگاه (وزارتخانه - سازمان) برده و آنها را ملزم به اجرای طرح‌های پدافند غیرعامل مربوطه در مراکز در حال بهره‌برداری، در دست اجرا و یا در دست مطالعه نموده است. (همان: ۵۰) تشکیل سازمان پدافند غیرعامل در همین راستا و با توجه به اهمیت اجرایی آن در کشور صورت گرفته است.

ج) اهداف پدافند غیرعامل

- ۱ - کاهش قابلیت و توانایی سامانه‌های شناسایی، هدف‌یابی و دقت هدف‌گیری تسلیحات آفندی دشمن؛
- ۲ - تقلیل آسیب‌پذیری و کاهش خسارت و صدمات تأسیسات، تجهیزات و نیروی انسانی مراکز حیاتی، حساس و مهم نظامی و غیرنظامی کشور در برابر تهدیدات و حملات دشمن؛
- ۳ - حفظ سرمایه‌های کلان ملی کشور؛
- ۴ - حفظ توان خودی جهت ادامه فعالیت‌ها و تداوم عملیات تولید و خدمات‌رسانی؛
- ۵ - سلب آزادی و ابتکار عمل از دشمن و ایجاد شرایط سخت و دشوار برای وی در صحنه عملیات؛
- ۶ - صرفه‌جویی در هزینه‌های تسلیحاتی و نیروی انسانی؛
- ۷ - افزایش آستانه مقاومت مردمی و قوای خودی در برابر تهاجمات دشمن؛
- ۸ - تحمیل هزینه بیشتر به دشمن از طریق وادار نمودن وی به تلف نمودن منابع خود بر روی اهداف کاذب و فریبنده و سلب صرفه‌جویی قوا از وی؛
- ۹ - بالا بردن توان دفاعی کشور؛
- ۱۰ - توزیع ثروت، جمعیت و سرمایه‌های ملی در کل فضای سرزمینی کشور از طریق اعمال سیاست تمرکززدایی، آمایش سرزمینی و پراکندگی زیرساخت‌های کلیدی و مراکز حیاتی، حساس و مهم تولیدی محصولات کلیدی (نیروگاهی، پالایشگاهی،

صنعتی، نظامی، غذایی، آب‌رسانی و...):

۱۱ - ایجاد آمادگی‌های لازم مقابله با دشمن در شرایط تهدیدات نامتقارن؛

۱۲ - حفظ تمامیت ارضی، امنیت ملی و استقلال کشور؛ (صفوی، ۱۳۸۵: ۱۳)

د) اصول پدافند غیرعامل

اصول پدافند غیرعامل، مجموعه اقدامات بنیادی و زیربنایی است که در صورت به کارگیری می‌توان به اهداف پدافند غیرعامل از قبیل، تقلیل خسارات و صدمات، کاهش قابلیت و توانایی سامانه‌های شناسایی و آشکارساز، هدف‌یابی و دقت هدف‌گیری تسلیحات آفندی دشمن و تحمیل هزینه بیشتر به وی نایل گردید. این اصول ممکن است در کتب و منابع مختلف متفاوت بوده و یا تعداد آنها تغییر کند که ما در این تحقیق به هشت اصل می‌پردازیم:

- ۱ - مکان‌یابی^۱
- ۲ - استتار و اختفا^۲
- ۳ - پوشش^۳
- ۴ - فریب^۴
- ۵ - پراکندگی^۵
- ۶ - تفرقه و جابه‌جایی^۶
- ۷ - مقاوم سازی و استحکامات^۷
- ۸ - اعلام خبر^۱ (هشدار اولیه)

-
- 1 - Site Selction
 - 2 - Camouflage Concealment
 - 3 - Cover
 - 4 - Deception
 - 5 - Dispersion
 - 6 - Separation
 - 7 - Hardening

ه) فرایند ساماندهی پدافند غیر عامل

ساماندهی پدافند غیر عامل مراکز ثقل نظامی و غیرنظامی (وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها) مستلزم طرح‌ریزی جامع، تعیین راهبرد، برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری هوشمندانه روی زمان و منابع و اجرای اقدامات فرایندی ذیل می‌باشد.

۱ - سازماندهی

الف) سازمان مستقل برای هماهنگ‌سازی کلیه اقدامات و تدابیر پدافند غیر عامل در

سطح دستگاه‌های اجرایی کشور

ب) تشکیل کمیته مرکزی پدافند غیر عامل وزارتخانه یا سازمان

ج) تشکیل کمیته‌های پدافند غیر عامل زیرمجموعه‌های اصلی وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها

د) تشکیل کمیته اجرایی پدافند غیر عامل مراکز (کمیته‌های اجرایی پدافند غیر عامل هر یک از مراکز ثقل)

۲ - اولویت‌بندی مراکز ثقل وزارتخانه یا سازمان بر اساس معیارها و شاخصه‌های مصوب مندرج در جدول ماتریسی مربوط

۳ - آموزش مدیران ذی‌ربط سطوح عالی، میانی و اجرایی و توسعه فرهنگ پدافند غیر عامل در سطوح مختلف سازماندهی وزارتخانه‌ها یا سازمان‌ها

۴ - تشکیل کمیته راهبردی متمرکز در وزارتخانه / سازمان جهت هدایت و کنترل متمرکز طرح‌ریزی، برنامه‌ریزی اقدامات پدافند غیر عامل و ساماندهی جامع امور

۵ - برنامه‌ریزی لازم در جهت بررسی و ارزیابی میدانی مراکز ثقل (حیاتی، حساس و مهم) وزارتخانه یا سازمان

۶ - تهیه و تدوین شناسنامه پدافند غیر عامل هر یک از مراکز ثقل (حیاتی، حساس و مهم)

- ۷- تهیه و تدوین طرح‌های پدافند غیرعامل در سطوح مختلف
- الف) طرح جامع راهبردی پدافند غیرعامل وزارتخانه یا سازمان
- ب) طرح راهبردی عملیاتی زیرمجموعه‌های اصلی وزارتخانه یا سازمان
- ج) طرح اجرایی، تاکتیکی پدافند غیرعامل مراکز ثقل
- ۸- تهیه و تدوین برنامه‌های سالیانه پدافند غیرعامل وزارتخانه یا سازمان
- ۹- تشکیل اتاق وضعیت مرکزی پدافند غیرعامل در وزارتخانه یا سازمان جهت اعمال هدایت و مدیریت متمرکز و سهولت در کنترل و نظارت به موقع روی طرح‌ها و پروژه‌ها
- ۱۰- اعمال نظارت و کنترل لازم از طریق انجام بازدیدها و بازرسی‌های نوبه‌ای
- ۱۱- تشکیل کتابخانه و آرشیو تخصصی پدافند غیرعامل در کمیته مرکزی پدافند غیرعامل وزارتخانه یا سازمان
- ۱۲- اتخاذ تدابیر و برنامه‌ریزی لازم در جهت مستندسازی تجربیات عملی پدافند غیرعامل در چارچوب منسجم و پویای مدیریت راهبردی هر وزارتخانه یا سازمان.
- (قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی ج.ا. ماده ۴)

و) راهبرد انهدام مراکز ثقل (پنج حلقه راهبردی واردن)^۱

صاحب‌نظران برجسته سیاسی و نظامی آمریکا، پس از تحمل شکست تاریخی خود در جنگ ویتنام (۱۹۷۳-۱۹۶۴) مطالعات و تحقیقات گسترده‌ای را در جهت بررسی علل شکست خود در جنگ یاد شده برای دستیابی به راهبرد و شیوه‌های مؤثر جنگ هوایی نمودند. در سال (۱۹۸۸) سرهنگ هوایی بازنشسته، جان واردن، کتابی با عنوان نبرد هوایی را تهیه و تدوین و منتشر نمود و در دهم اوت (۱۹۹۱) با سمت مشاور نظامی امنیت ملی آمریکا، به اتفاق فرمانده خود ژنرال رابرت مینتر^۲ در پایگاه هوایی مک ویل، طی جلسه‌ای ژنرال نورمن شوارتسکف

1 - Five Strategic Ring of Warden

2 - Robert Minter

را درخصوص نظریه‌ی خود توجیه نمود. فردای آن روز در پنتاگون، با ژنرال کولین پاول، رئیس ستاد مشترک آمریکا، درخصوص طرح مذکور، مذاکره کرد، پاول در آن موقع در حمله به عراق صرفاً قائل به حمله هوایی نبود و عملیات توأمان زمینی و هوایی مد نظرش بود.

سرهنگ واردن در روزهای آخر ماه اوت برای توجیه ژنرال هوایی، چارلز هورنر، فرمانده کل عملیات هوایی خلیج فارس، وارد ریاض عربستان گردید، پس از آن یک گروه طرح‌ریزی آفندی به رهبری هورنر با حضور واردن، طرح‌ریزی حملات هوایی را با نام رمز سوراخ سیاه^۱ با طبقه‌بندی فوق سری بر اساس نظرات واردن آغاز نمودند، فهرست اهداف آنها در عراق ابتدا (۸۴) و بعد (۱۷۴) و سپس با ورود هواپیماهای بیشتر به منطقه به (۲۳۷) هدف افزایش یافت و نهایتاً به (۴۶۷) هدف رسید.

نظریه واردن تا حد زیادی از تفکرات کارل فون کلاوزویتس^۲، با عنوان «راهبرد مراکز ثقل» نشأت گرفته است، کلاوزویتس عقیده داشت که اولین وظیفه در طرح‌ریزی جنگ، شناسایی مراکز ثقل دشمن است و چنانچه این اهداف با دقت و صحیح انتخاب نشوند موجب هدر رفتن منابع کلان انسانی، تجهیزاتی و از دست رفتن فرصت‌های حیاتی برگشت‌ناپذیر می‌گردد.

مراکز ثقل یک کشور شامل پنج حلقه مشروحه ذیل بوده و دوایر متحدالمركزی می‌باشند که مجموعاً ساختارهای اصلی قدرت یک کشور را تشکیل می‌دهند، در تئوری مذکور مراکز ثقل یک کشور همانند اعضا یک بدن قلمداد گردیده و در صورت انهدام هر یک از حلقه‌های یاد شده بیکره و کالبد کشور مورد تهاجم فلج گردیده و قادر به ادامه فعالیت و حیات نخواهد بود. در این راهبرد، هدف نهایی دشمن این است که کشور مورد تهاجم در سطوح سیاسی، اقتصادی، تولیدی، نظامی امکان انجام هرگونه اقدامی به منظور جبران خسارات، تغییر طرح‌ها و فراهم آوردن ضدحمله و یا مانند اینها را از دست داده و در یک چارچوب زمانی فشرده،

1 - Black Hole

2 - Clauswitz

حوادث مختلف ناگوار و پیچیده‌ای را برای او ایجاد نموده و او را با اضافه بار و معماهای عدیده مواجه نمایند. (John Warden: 19)

حلقه اول، رهبری ملی / فرماندهی و کنترل^۱

حلقه دوم، محصولات کلیدی^۲ (مراکز حساس و مهم راهبردی)

حلقه سوم، زیر ساخت‌های [حمل و نقل]^۳

حلقه چهارم، جمعیت مردمی و اراده ملی^۴

حلقه پنجم، نیروهای عملیاتی^۵

آمریکا در راستای راهبرد یاد شده، برنامه‌ریزی‌های گسترده و وسیعی برای ایجاد بستر و فراهم نمودن ابزار مقدماتی این تهدید (محاصره نظامی و سرزمینی میهن اسلامی) شناسایی کلیه نقاط و مراکز حیاتی و حساس کشور تلاش‌های بین‌المللی و جهانی و... را تدارک دیده و انجام عملیات روانی (psyop)، حلقه چهارم راهبردی مدل واردن، را در جهت تخریب روحیه و حس فداکاری، مقاومت و وفاداری مردم، کاهش آستانه مقاومت ملی کشور، ناامید کردن مردم به هیأت حاکمه، ایجاد شکاف و فاصله بین نظام سیاسی و گرایش‌ها و ارزش‌های اجتماعی جامعه، تغییر باورها، ارزش‌ها و برهم زدن وحدت ملی، از سال‌ها قبل شروع و در سال‌های اخیر آن را تشدید نموده و سرمایه‌گذاری و هزینه‌های کلان و قابل توجهی را صرف آن نموده است.

مدل پنج حلقه راهبردی واردن، دقیقاً کشور مورد تهاجم را همانند اعضا بدن یک انسان محسوب نموده و بر این باورند همچنان که اگر مغز و اعصاب (مراکز عصبی، مواد غذایی مورد نیاز سیستم هاضمه و گردش خون)، دست و پا (سیستم حرکتی)، روحیه و روان، اراده و سیستم دفاعی

-
- 1 - Leadership
 - 2 - Key Production
 - 3 - Infrastructures
 - 4 - Population and People's Will
 - 5 - Field Forces

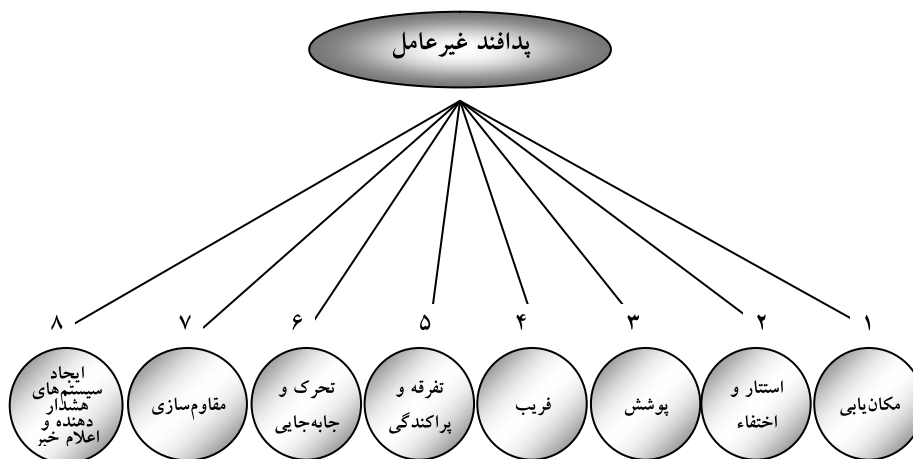
بدن انسان (سلول دفاعی) را از انسان بگیرند، قادر به انجام هیچ گونه فعالیت و حرکتی نخواهد بود، در صورت انهدام حلقه‌های پنجگانه یاد شده در کشور مورد تهاجم او را فلج نموده و موجب شکست و تسلیم زود هنگام او خواهد شد. (Washington de, August: 1999)

ز) معیارهای اولویت‌بندی مراکز ثقل

یکی از مهم‌ترین گام‌ها در فرایند طرح‌ریزی و اجرای اقدامات پدافند غیرعامل، اولویت‌بندی میزان اهمیت مراکز ثقل می‌باشد که بر اساس مقادیر و شاخصه‌های کمی و کیفی محاسبه و اندازه‌گیری می‌گردد. (جدول ماتریسی، اولویت‌بندی مراکز ثقل، ۱۳۸۵)

ح) عوامل و مؤلفه‌های پدافند غیرعامل

با توجه به توسعه روزافزون ماهواره‌ها و سیستم‌های اطلاعاتی و پیشرفت‌های فناوریانه که می‌تواند به‌طور هوشمندانه اهداف را شناسایی و مورد حمله قرار دهد عوامل و مؤلفه‌های گوناگونی نیز جهت پدافند غیرعامل در برابر تهدیدات هوایی و موشکی دشمن وجود دارد و به موازات پیشرفت در فناوریانه‌ها عاملی اضافه و یا حذف می‌گردد. لذا با بررسی‌های به عمل آمده از میان عوامل و متغیرهای گوناگون، به اهم آن در این تحقیق اشاره می‌شود:

۲- امنیت^۱

الف) تعریف

در فرهنگ عمید، از امنیت به عنوان ایمنی، آرامش و آسودگی تعبیر شده است. (عمید،

۱۳۸۰: ۱۹۸)

آرنولد والفرز یکی از صاحب نظران معروف، با توجه به مشکلاتی که در عرصه تعریف جامع و مانع از یک پدیده بسیار متغیر مانند امنیت وجود دارد از شیوه سلبی استفاده کرده و می گوید: "امنیت را می توان به وسیله فقدان ناامنی تعریف کرد یعنی هر جا که ناامنی نیست امنیت وجود دارد. وجود جنگ، خشونت، زد و خورد، منازعات فردی و بی ثباتی داخلی، برخی علائم ناامنی هستند بنابراین نبود آنها مساوی با امنیت است." (محمدنژاد، ۱۳۷۵: ۲۶۰)

والتر لیپمن، نویسنده و خبرنگار مشهور آمریکایی، امنیت ملی را چنین تعریف کرده است: "یک ملت هنگامی امنیت دارد که برای اجتناب از جنگ منافع مشروعش را قربانی نکند و در صورت وقوع درگیری برای حفظ آن منافع حاضر به جنگیدن باشد." (همان: ۲۶۱)

هلگهافندرون می نویسد: "مفهوم امنیت ملی بر تشکیل دولت ملی ناظر است، بدیهی است که این الگو (امنیت ملی) در بستر تاریخی مشخص ظهور کرده مبدأ تاریخ امنیت ملی به طور طبیعی با زایش دولت در قرن هفدهم میلادی و علاقه ای که این موجود (دولت ملی) بر بقای ملی داشت، می دانند." (مجله سیاست خارجی، ۹: ۳۵)

در فرهنگ روابط بین الملل آمده: "امنیت ملی حالتی است که ملتی فارغ از تهدید از دست دادن تمام یا بخشی از جمعیت، دارایی و یا خاک خود به سر می برند."

در کتاب اصول روابط بین الملل و سیاست خارجی امنیت ملی اینطور تعریف شده است: "در ادبیات روابط بین المللی، امنیت غالباً به معنی احساس آزادی کشور در تعقیب اهداف ملی و فقدان ترس و خطر جدی از خارج نسبت به منافع اساسی و حیاتی کشور آمده است." (عامری، ۱۳۸۰: ۱۸۳)

در هر حال برای امنیت ملی تعریف های گوناگون آورده اند. برخی نویسندگان امنیت را

به معنی نبود تهدید نظامی گرفته‌اند، برخی در محافظت از کشور در برابر حمله نظامی یا اقدامات واژگون‌سازی از خارج تأکید می‌کنند. یکی از تعریف‌های موجود برای این مفهوم تعریف کلاسیک آن است. بنابراین تعریف، امنیت عبارت است از: توانایی کشور در دفع تهدیدهای خارجی علیه حیات سیاسی یا منافع ملی خود.

ب) ویژگی‌های امنیتی ملی

۱ - **نسبی بودن امنیت:** یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های امنیتی ملی است. به این معنا که برای هیچ کشوری، امنیت ملی به‌طور مطلق و کامل وجود ندارد. چون هیچ کشوری در خلاء عمل نمی‌کند و تا زمانی که کشورهای دیگری وجود دارند، همواره تهدیدات بالقوه و بالفعل، آن کشور را تهدید می‌کند. در این رابطه نکته مهم و اساسی این است که هر کشور، به جای اینکه در پی امنیت باشد، باید حدود قابل قبول تهدید و خطر را مشخص کند و یقین داشته باشد تا چه اندازه تهدید را می‌پذیرد.

۲ - **معانی مختلف امنیت:** در مباحث مختلف امنیت باید اذعان داشت که در تبیین مفهوم امنیت ملی، با توجه به اینکه ارزش‌های هر ملتی در رژیم‌های مختلف سیاسی متفاوت است. اما این ارزش‌ها نقش اساسی دارند. بنابراین دیدگاه‌های گوناگون موجب می‌شود تا مفهوم امنیت ملی در نظام‌های موجود با ایدئولوژی‌های مختلف با هم تفاوت داشته باشد.

۳ - **ذهنی بودن امنیت:** یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های امنیتی ملی این است که مردم و تصمیم‌گیرندگان یک نظام حکومتی، ابتدا احساس امنیت بکنند. احساس بکنند که هیچ خطری ارزش‌های اساسی و حیاتی آنها را تهدید نمی‌کند. بنابراین امنیت یک ویژگی روانی است. ذهنی بودن احساس امنیت و نبودن معیارهای دقیق برای ارزیابی درست آن موجب می‌شود که گاهی دولت‌مردان از احساس ترس مردم بهره‌برداری کنند و با بزرگ جلوه دادن خطری که گویا امنیت ملی را تهدید می‌کند، نظر مردم را

از کمبودها و نارسایی‌های سیاست داخلی به سوی مشکلات خارجی جلب کنند. برعکس، ممکن است دولتی برای معطوف ساختن توجه مردم نسبت به بعضی اولویت‌ها، تهدید خارجی را کم اهمیت جلوه دهد.

۴ - **هدف نبودن امنیت:** هر چند امنیت ملی رابطه مستقیمی با اهداف ملی دارد، اما امنیت به تنهایی هدف نیست، بلکه شرایطی است که اهداف مبتنی بر آنها تحقق می‌یابند. به سخن دیگر، امنیت بستر تحقق ارزش‌ها و اهداف است و یک نظام حکومتی حاضر است برای حفاظت از امنیت ملی، همه منابع خود را تخصیص دهد. منظور از تخصیص منابع برای تأمین امنیت این است که اگر یک کشور، درگیر جنگی شود، آن کشور حاضر است تا کلیه منابع انسانی و مالی خود را برای رفع آن خطر متمرکز کند.

۵ - **ارتباط امنیت با قدرت ملی:** در گذشته، در مورد ارتباط با قدرت ملی چنین باوری وجود داشت که با افزایش قدرت نظامی، امنیت نیز افزایش پیدا می‌کند و یا تعداد نیروها و تجهیزات نظامی، بیانگر قدرت و امنیت یک کشور است. اما هم اکنون این باورها دگرگون شده و باید خاطر نشان کرد که، امنیت ملی، یک فرایند یک جانبه نیست که بتوان تنها با افزایش قدرت نظامی آن را افزایش داد، بلکه دارای مفهوم گسترده و همه جانبه است.

به این ترتیب لازم است برای امنیت ملی تعریف جامع‌تری بیابیم. بسیاری از نویسندگان و محققان وقتی از امنیت ملی گفتگو می‌کنند، منظورشان توانایی یک کشور در حفظ ارزش‌های خودی در برابر تهدیدهای خارجی است، این تعریف در کلیت خود درست است اما با توجه به نقش مسایل اقتصادی، سیاسی و بین‌المللی در امنیت ملی، می‌توان آن را به این شکل تکمیل کرد:

«امنیت ملی یعنی دستیابی به شرایطی که به یک کشور امکان می‌دهد از تهدیدهای بالقوه و بالفعل خارجی و نفوذ سیاسی و اقتصادی بیگانه در امان باشد و در راه پیشبرد امر توسعه اقتصادی، اجتماعی و انسانی و تأمین وحدت و موجودیت کشور و رفاه عامه، فارغ از مداخله بیگانه گام بردارد».

با توجه به تعاریف متعدد و گوناگونی که از امنیت به عمل آمده و عدم توافقی که در این امر موجود است، به نظر می‌رسد حفظ ارزش‌های معنوی جامعه، تمامیت ارضی، استقلال اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و حفظ جان و نوامیس مردم از جمله موارد عمده و اساسی وظایف دولت‌ها در مقوله ملی به حساب می‌آیند. (روشندل، ۱۳۷۴: ۴۰)

ج) اهداف امنیت ملی

تقسیم‌بندی‌هایی که از امنیت ملی شده است، زیاد است. غالب این دسته‌بندی‌ها حاوی عناصر مشترکی هستند که کم و بیش به شاخص‌های زیربنایی هدف‌های امنیت ملی اشاره دارد. با جدا کردن این عناصر مشترک و مهم می‌توان اهداف امنیت ملی را به این طریق دسته‌بندی کرد:

الف) حفظ استقلال و تمامیت ارضی

ب) تحقق رفاه مردم و ثبات سیاسی کشور

ج) حفظ و اشاعه ارزش‌های ملی و اعتقادی

د) فراهم کردن امکان فراغت خاطر نسبت به تهدیدهای احتمالی

د) ابعاد امنیت ملی

از آنجایی که امنیت، نیاز فطری هر انسان است و در زندگی اجتماعی او نقش مهمی را ایفا می‌کند، همانند سایر نیازهای اصلی انسان چند بعدی بوده و دارای جهات گوناگون می‌باشد، از جمله ابعاد امنیت ملی، امنیت فرهنگی، امنیت اجتماعی، امنیت سیاسی، امنیت اقتصادی، امنیت نظامی و امنیت طبیعی است.

کلیه ابعاد فوق و مجموعه نیازهای امنیتی در یک سیستم، به‌طور ارگانیک با یکدیگر در

ارتباط بوده و برابند امنیت در این ابعاد، امنیت ملی را به وجود می‌آورد. (نصری، ۱۳۷۵: ۱۸۱)

با توجه به نقش حیاتی تأمین امنیت در حوزه‌های ملی و بین‌المللی و قابلیت‌های مؤثر

حاصل از اقدامات و تدابیر پدافند غیرعامل در حفظ سرمایه‌های کلان کشور تقلیل و کاهش آسیب‌پذیری و خسارات تأسیسات، تجهیزات، مراکز و منابع انسانی و همچنین افزایش آستانه

مقاومت مردمی و قوای خودی در برابر نیات خصمانه دشمنان احتمالی می‌توان نقش پدافند غیرعامل پدافند را نقشی بی‌بدیل در دو عرصه بازدارندگی مؤثر و مقاومت و پایداری مستمر دانست.

در باب اهمیت امنیت و نقش آن در پیشرفت فردی و اجتماعی، همین بس که بدون امنیت هیچ برنامه‌ای قابل اجرا نیست یا حداقل دچار مشکل می‌شود، در سطح ملی، امنیت مفهومی فراتر از بقا و صیانت ذات کشور دارد، به عبارت دیگر ممکن است در یک زمان تمامیت ارضی، استقلال و حاکمیت یک کشور محفوظ باشد لکن وجود تهدیدات جدی زندگی اجتماعی و سیاسی آن کشور را دستخوش آشوب و هراس و سردرگمی نماید، عدم احساس آرامشی که از این طریق به وجود می‌آید، مهم‌ترین مانع در مسیر حرکت کشور به سمت اهداف از پیش تعیین شده است. (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۵)

الف) مؤلفه‌های امنیت ملی: از نگاه پدافند غیرعامل

تمامی کشورها در سیاست داخلی و خارجی خود و نیز افراد، گروه‌ها و احزاب موجود در کشورها بدون توجه به سلايق، اختلاف فردی، گروهی، طبقاتی، سیاسی و اجتماعی درخصوص چهار مؤلفه مشروحه ذیل اتفاق نظر دارند:

- ۱ - حفظ جان و مال مردم
- ۲ - حفظ تمامیت ارضی
- ۳ - حفظ سیستم اقتصادی و سیاسی
- ۴ - حفظ استقلال و حاکمیت کشور

ب) اقدامات پدافند غیرعامل در حوزه امنیت ملی

اقدامات پدافند غیرعامل در سطوح نظامی و غیرنظامی، نقش مؤثر و اجتناب‌ناپذیری در هر یک از مؤلفه‌های امنیت ملی به شرح ذیل ایفا می‌کند. (موحدی‌نیا، ۱۳۸۵: ۷۰)

تأثیرات اقدامات پدافند غیر عامل	مؤلفه‌های امنیت ملی
کاهش تلفات جمعیت نظامی و غیرنظامی کشور در برابر تهدیدات و حملات نظامی دشمن به عنوان بارزترین سرمایه‌های یک کشور	حفظ جان و مال مردم
تقویت توان رزمی و دفاعی نیروهای مسلح و بالا بردن آستانه مقاومت کشور در حفظ سرزمین و ایجاد بازدارندگی	حفظ تمامیت ارضی
کاهش آسیب‌پذیری و خسارات تأسیسات، تجهیزات و نیروی انسانی مراکز حیاتی، حساس و مهم اقتصادی، سیاسی، ارتباطی، تولیدی و... در جهت استمرار خدمات و عملیات	حفظ سیستم اقتصادی و سیاسی
حفظ مراکز عمده هدایت و رهبری سیاسی و نظامی، اجتماعی، زیرساخت‌های حیاتی و حساس و مهم در برابر تهدیدات آشکار و نهان دشمنان از جمله عوامل اساسی حفظ استقلال و حاکمیت کشور می‌باشد.	حفظ استقلال و حاکمیت کشور

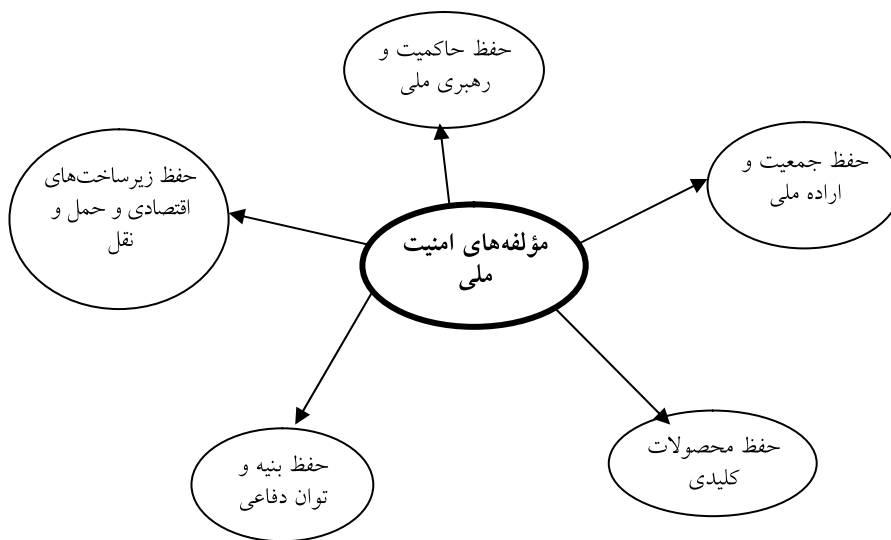
ج) عوامل و مؤلفه‌های امنیت

همانگونه که دیدگاه‌ها در مورد امنیت متفاوت است در مورد مؤلفه‌های شکل دهنده آن نیز متفاوت بوده و به تناسب تعاریفی که از امنیت و امنیت ملی ارائه شده مؤلفه‌های آن نیز مطرح گردیده است. چرا که هر کس امنیت را از دیدگاهی تعریف کرده و به آن پرداخته است ولی در یک هدف مشترکند، آن هم فقدان ناامنی در مقابل تهاجم زمینی و هوایی و دریایی دشمن است. همه اندیشمندان در حوزه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، نظامی در مورد مؤلفه‌های زیر اشتراک نظر دارند. و نکته جالب اینجاست که این مؤلفه‌ها با حلقه راهبرد واردن و اهداف امنیت ملی مطرح شده در قانون اساسی کشور نیز مطابقت دارد.

مؤلفه‌های امنیت	حلقه راهبرد واردن
حفظ استقلال و حاکمیت کشور	رهبری ملی
حفظ جان و مال مردم	جمعیت و اراده ملی
حفظ تمامیت ارضی کشور	نیروهای عملیاتی
حفظ سیستم‌های اقتصادی و سیاسی	زیرساخت‌های حمل و نقل
	محصولات کلیدی

با بررسی و کنکاش بیشتر و توجه به پارامترهای مهم هر دو ستون فوق می توان گفت که تلفیق آنها با همدیگر و ارائه یک مدل که با موضوع ما بیشتر همخوانی داشته باشد ضروری به نظر می رسد، لذا نمودار زیر پیشنهاد می گردد. (محقق ساخته)

(و) مؤلفه های امنیت ملی

الف) توصیف متغیرها

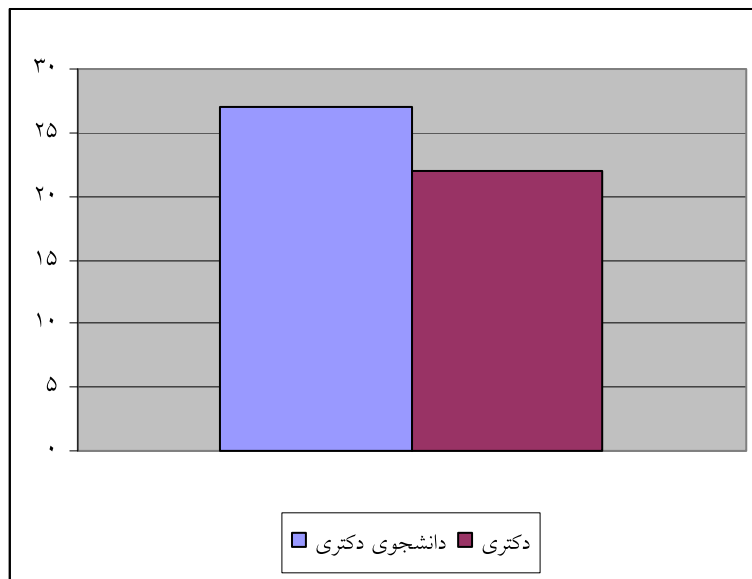
۱- توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب متغیر تحصیلات

جدول توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب متغیر تحصیلات

درصد تراکمی	درصد معتبر	درصد	فراوانی	
۵۵.۱	۵۵.۱	۵۲.۹	۲۷	دانشجوی دکتری
۱۰۰.۰	۴۴.۹	۴۳.۱	۲۲	دکتری
	۱۰۰.۰	۹۶.۱	۴۹	جمع
		۳.۹	۲	بی جواب
		۱۰۰.۰	جمع کل	جمع کل

نتایج جدول بالا نشان می‌دهد، ۵۵ درصد پاسخگویان و دانش‌آموخته دکتری و ۴۵ درصد از آنها هم دارای تحصیلات دکتری می‌باشند، این ارقام نشان‌دهنده آن است که نمونه آماری تحقیق، از لحاظ تحصیلی، توزیع مناسبی برای سنجش متغیرها دارد.

نمودار توزیع فراوانی متغیر تحصیلات

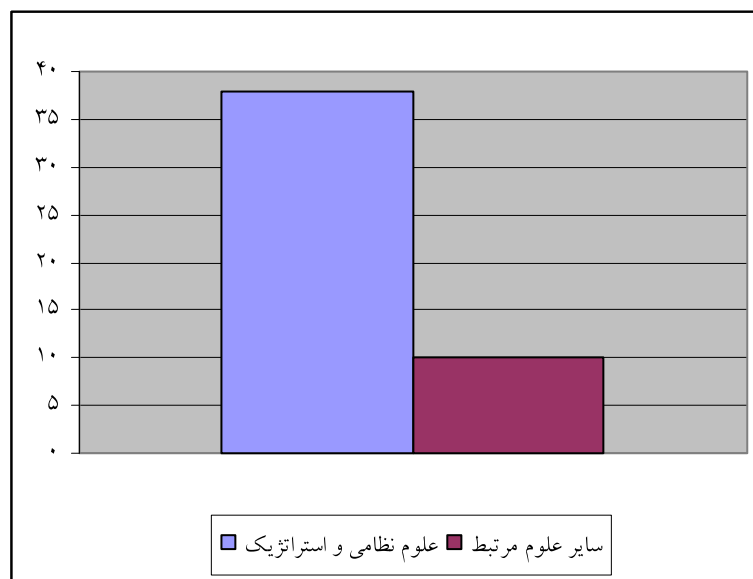
۲- توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب متغیر رشته تحصیلی

جدول توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب متغیر رشته تحصیلی

درصد معتبر	درصد	فراوانی	
۷۲.۲	۷۴.۵	۳۸	علوم نظامی و راهبردی
۲۰.۸	۱۹.۶	۱۰	سایر علوم مرتبط
۱۰۰.۰	۹۴.۱	۴۸	جمع
	۵.۹	۳	بی‌جواب
	۱۰۰.۰	۵۱	جمع کل

در حدود ۸۰ درصد پاسخگویان در رشته‌های علوم نظامی و راهبردی تحصیل کرده، و حدود ۲۱ درصد نیز در سایر علوم مرتبط با آن تحصیل نموده‌اند. با توجه به موضوع تحقیق که درخصوص امنیت است، تحصیلات پاسخگویان کاملاً متناسب با موضوع تحقیق می‌باشد.

نمودار توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب متغیر رشته تحصیلی

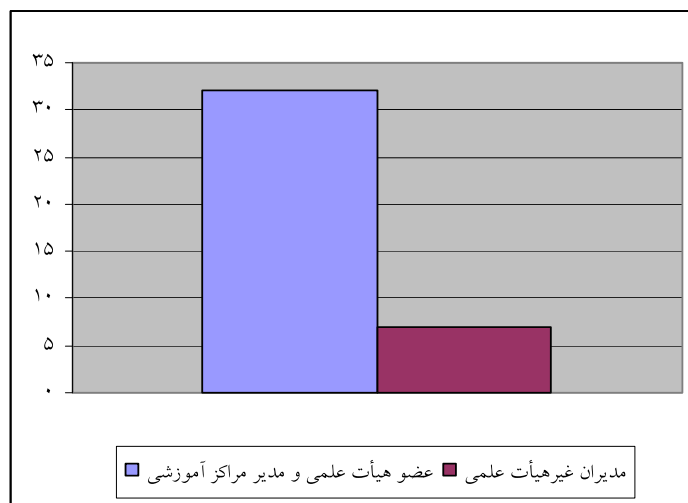
۳- توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب متغیر آخرین مسئولیت در نیروهای مسلح

جدول توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب متغیر آخرین مسئولیت در نیروهای مسلح

درصد معتبر	درصد	فراوانی	
۸۲.۱	۶۲.۷	۲۲	عضو هیأت علمی و مدیر مراکز آموزشی
۱۷.۹	۱۳.۷	۷	مدیران غیر هیأت علمی
۱۰۰.۰	۷۶.۵	۳۹	جمع
	۲۳.۵	۱۲	بی‌جواب
	۱۰۰.۰	۵۱	جمع کل

۸۲ درصد پاسخگویان از اعضا هیأت علمی دانشگاه‌ها و مدیران مراکز آموزشی بوده و ۱۸ درصد آنها نیز مدیران غیرهیأت علمی بوده‌اند، این آمار حاکی از آن است که پاسخگویان از حیث سمت و مسئولیت در نیروهای مسلح کاملاً متناسب با موضوع انتخاب شده‌اند.

نمودار توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب متغیر آخرین مسئولیت در نیروهای مسلح

سؤال اول تحقیق

مکان‌یابی بر امنیت کشور چه تأثیری دارد؟

جدول گزینه‌های مقیاس مکان‌یابی

۱۰۰٪ خیلی زیاد		۸۰٪ زیاد		۶۰٪ نسبتاً زیاد		۴۰٪ متوسط		
p	F	p	F	p	F	p	F	
۲۶.۵	۱۳	۴۶.۹	۲۳	۱۴.۳	۷	۸.۲	۴	حفظ حاکمیت و رهبری ملی
۱۴.۰	۷	۴۸.۰	۲۴	۲۰.۰	۱۰	۱۲.۰	۶	حفظ جمعیت و اراده ملی
۳۴.۷	۱۷	۳۸.۸	۱۹	۲۲.۴	۱۱	۲.۰	۱	حفظ زیرساخت‌های اقتصادی
۲۳.۵	۱۲	۴۹.۰	۲۵	۱۹.۶	۱۰	۳.۹	۲	حفظ محصولات کلیدی
۲۷.۵	۱۴	۵۲.۹	۲۷	۱۷.۶	۹	۲.۰	۱	حفظ بنیه و توان دفاعی

نتایج جدول فوق حاکی از آن است که ۸۷ درصد پاسخگویان، نقش مکان‌یابی را در حفظ حاکمیت و رهبری ملی، نسبتاً زیاد تا خیلی زیاد ارزیابی کرده‌اند. این میزان در مورد سایر شاخص‌های مقیاس مکان‌یابی بدین شرح است:

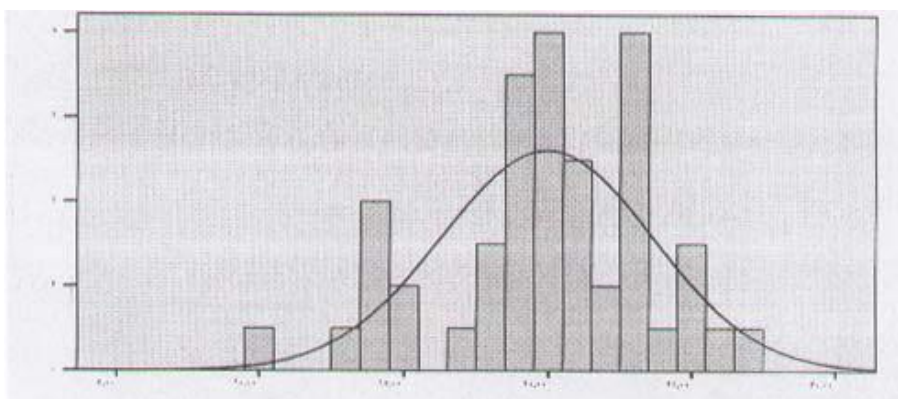
نقش مکان‌یابی در حفظ زیرساخت‌های اقتصادی و حمل‌ونقل کشور، ۹۵ درصد، نقش مکان‌یابی در حفظ محصولات کلیدی، ۹۲ درصد و نقش مکان‌یابی در حفظ بنیه و توان دفاعی کشور، ۹۷ درصد بوده است.

جدول شاخص‌های مربوط به فراوانی پاسخگویان در متغیر مکان‌یابی

مقدار	شاخص	مقدار	شاخص	مقدار	شاخص
۱۰.۰۰	حداقل	۲۷.۰۰	حداکثر	۱۹.۹۵	میانگین
		۴۸	تعداد مشاهدات	۱۷.۰۰	دامنه تغییرات

علاوه بر محاسبه فراوانی و درصد شاخص‌های مقیاس، پس از تجمیع این شاخص‌ها، سایر آمارهای این متغیر نیز محاسبه شده است. میانگین محاسبه شده برای این متغیر ۱۹.۹۵ است که با توجه به دامنه تغییرات طیف ۱۷ و حداکثر ۱۰ این میانگین از میانگین متوسط ۱۸.۵ بالاتر است، به این معنی که پاسخگویان نقش مکان‌یابی را در حفظ امنیت کشور بالاتر از میانگین ارزیابی کرده‌اند.

نمودار هیستوگرام متغیر مکان‌یابی

سؤال دوم تحقیق

استتار بر امنیت کشور چه تأثیری دارد؟

جدول گزینه‌های مقیاس استتار

۱۰۰٪ خیلی زیاد		۸۰٪ زیاد		۶۰٪ نسبتاً زیاد		۴۰٪ متوسط		۲۰٪ کم		
p	F	p	F	p	F	p	F	p	F	
۱۸.۰	۹	۴۲.۰	۲۱	۲۸.۰	۱۴	۶.۰	۳	۲.۰	۱	حفظ حاکمیت و رهبری ملی
۸.۰	۴	۴۰.۰	۲۰	۳۲.۰	۱۶	۱۴.۰	۷	۲.۰	۱	حفظ جمعیت و اراده ملی
۲۱.۶	۱۱	۳۳.۳	۱۷	۲۷.۵	۱۴	۱۳.۷	۷	۲.۰	۱	حفظ زیرساخت‌های اقتصادی
۲۱.۶	۱۱	۴۱.۲	۲۱	۲۷.۵	۱۴	۵.۹	۳	۳.۹	۲	حفظ محصولات کلیدی
۲۱.۶	۱۱	۴۷.۱	۲۴	۲۵.۵	۱۳	۳.۹	۲	۲.۰	۱	حفظ بنیه و توان دفاعی

نتایج جدول فوق حاکی از آن است که ۸۸ درصد پاسخگویان، نقش استتار و اختفا را در حفظ حاکمیت و رهبری ملی، نسبتاً زیاد تا خیلی زیاد ارزیابی کرده‌اند. این میزان در مورد سایر شاخص‌های مقیاس استتار و اختفا بدین شرح است: در حفظ جمعیت و اراده ملی، ۸۰ درصد، در حفظ زیرساخت‌های اقتصادی و حمل و نقل کشور، ۸۲ درصد، در حفظ محصولات کلیدی کشور، ۹۰ درصد و در حفظ بنیه و توان دفاعی کشور، ۹۴ درصد بوده است.

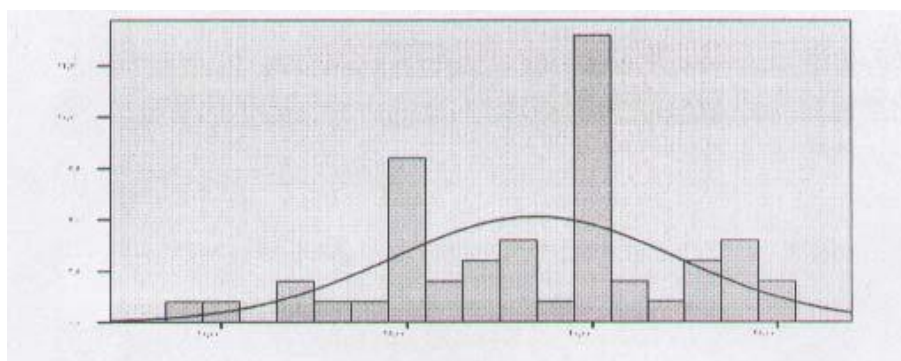
مقدار	شاخص	مقدار	شاخص	مقدار	شاخص
۹.۰۰	حداقل	۲۵.۰۰	حداکثر	۱۸.۴۶۰۰	میانگین
		۵۰	تعداد مشاهدات	۱۶.۰۰	دامنه تغییرات

میانگین محاسبه شده برای این متغیر ۱۸.۴۶ است که با توجه به دامنه تغییرات طیف ۱۶ و حداکثر ۲۵ و حداقل ۹ این میانگین از میانگین متوسط ۱۷ بالاتر است. بدین معنی که پاسخگویان نقش استتار را در حفظ امنیت کشور بالاتر از میانگین ارزیابی کرده‌اند.

جدول گزینه‌های مقیاس پوشش

۱۰۰٪ خیلی زیاد		۸۰٪ زیاد		۶۰٪ نسبتاً زیاد		۴۰٪ متوسط		۲۰٪ کم		
p	F	P	F	p	F	p	F	p	F	
۸.۰	۴	۴۸.۰	۲۴	۳۲.۰	۱۶			۲.۰	۱	حفظ حاکمیت و رهبری ملی
۲.۰	۱	۳۸.۸	۱۹	۳۴.۷	۱۷	۱۲.۲	۶			حفظ جمعیت و اراده ملی
۱۱.۸	۶	۳۹.۲	۲۰	۲۹.۴	۱۵	۱۳.۷	۷	۲.۰	۱	حفظ زیرساخت‌های اقتصادی
۱۶.۰	۸	۴۰.۰	۲۰	۲۴.۰	۱۲	۱۴.۰	۷	۲.۰	۱	حفظ محصولات کلیدی
۱۱.۸	۶	۵۶.۹	۲۹	۲۳.۵	۱۲	۵.۹	۳			حفظ بنیه و توان دفاعی

نمودار هیستوگرام متغیر استتار

سؤال سوم تحقیق

پوشش بر امنیت کشور چه تأثیری دارد؟

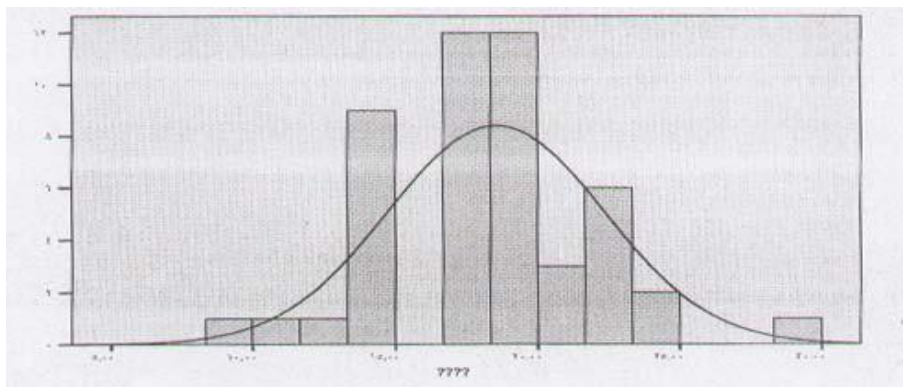
نتایج جدول فوق حاکی از آن است که ۸۸ درصد پاسخگویان، نقش پوشش را در حفظ حاکمیت و رهبری ملی، نسبتاً زیاد تا خیلی زیاد ارزیابی کرده‌اند. این میزان در مورد سایر شاخص‌های مقیاس پوشش بدین شرح است: در حفظ جمعیت و اراده ملی، ۷۵ درصد، در حفظ زیرساخت‌های اقتصادی و حمل و نقل کشور، ۸۰ درصد، در حفظ محصولات کلیدی کشور، ۸۰ درصد و در حفظ بنیه و توان دفاعی کشور ۹۲ درصد بوده است.

جدول شاخص‌های مربوط به فراوانی پاسخگویان در متغیر پوشش

مقدار	شاخص	مقدار	شاخص	مقدار	شاخص
۹.۰۰	حداقل	۲۰	حداکثر	۱۸.۵۴۱۷	میانگین
		۴۸	تعداد مشاهدات	۱۱	دامنه تغییرات

میانگین محاسبه شده برای این متغیر ۱۸.۵۴ است که با توجه به دامنه تغییرات طیف ۱۱ و حداکثر ۲۰ و حداقل ۹ این میانگین از میانگین متوسط ۱۴.۵ بالاتر است. بدین معنی که پاسخگویان نقش پوشش را در حفظ امنیت کشور بالاتر از میانگین ارزیابی کرده‌اند.

نمودار هیستوگرام متغیر پوشش

سؤال چهارم تحقیق

فریب بر امنیت کشور چه تأثیری دارد؟

جدول گزینه‌های مقیاس فریب

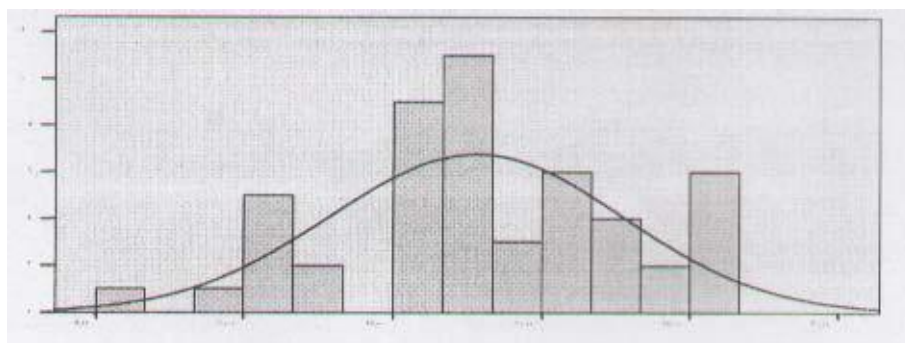
۱۰۰٪ خیلی زیاد		۸۰٪ زیاد		۶۰٪ نسبتاً زیاد		۴۰٪ متوسط		۲۰٪ کم		
p	F	p	F	p	F	p	F	p	F	
۱۴.۰	۷	۳۲.۰	۱۶	۲۸.۰	۱۴	۱۴.۰	۷	۴.۰	۲	حفظ حاکمیت و رهبری ملی
۱۴.۰	۷	۲۴.۰	۱۲	۲۸.۰	۱۴	۱۸.۰	۹	۴.۰	۲	حفظ جمعیت و اراده ملی
۱۳.۷	۷	۲۹.۴	۱۵	۲۵.۵	۱۳	۲۳.۵	۱۲	۵.۹	۳	حفظ زیرساخت‌های اقتصادی
۱۵.۵	۸	۳۷.۳	۱۹	۲۵.۵	۱۳	۱۷.۶	۹	۲.۰	۱	حفظ محصولات کلیدی
۲۵.۵	۱۳	۳۷.۳	۱۹	۲۷.۵	۱۴	۵.۹	۳	۳.۹	۲	حفظ بنیه و توان دفاعی

نتایج جدول فوق حاکی از آن است که ۷۴ درصد پاسخگویان، نقش فریب را در حفظ حاکمیت و رهبری ملی، نسبتاً زیاد تا خیلی زیاد ارزیابی کرده‌اند. این میزان در مورد سایر شاخص‌های مقیاس فریب، بدین شرح است: در حفظ جمعیت و اراده ملی، ۶۶ درصد، در حفظ زیرساخت‌های اقتصادی و حمل‌ونقل کشور، ۶۷ درصد، در حفظ محصولات کلیدی کشور، ۷۹ درصد و در حفظ بنیه و توان دفاعی کشور، ۹۰ درصد بوده است.

مقدار	شاخص	مقدار	شاخص	مقدار	شاخص
۵۰۰	حداقل	۲۵	حداکثر	۱۷۸۰۰۰	میانگین
		۵۰	تعداد مشاهدات	۲۰	دامنه تغییرات

میانگین محاسبه شده برای این متغیر ۱۷۸۰ است که با توجه به دامنه تغییرات طیف ۲۰ و حداکثر ۲۵ و حداقل ۵ این میانگین از میانگین متوسط ۱۵ بالاتر است. بدین معنی که پاسخگویان نقش فریب را در حفظ امنیت کشور بالاتر از میانگین ارزیابی کرده‌اند.

نمودار هیستوگرام متغیر فریب

سؤال پنجم تحقیق

پراکندگی و تفرقه بر امنیت کشور چه تأثیری دارد؟

جدول گزینه‌های مقیاس پراکندگی و تفرقه

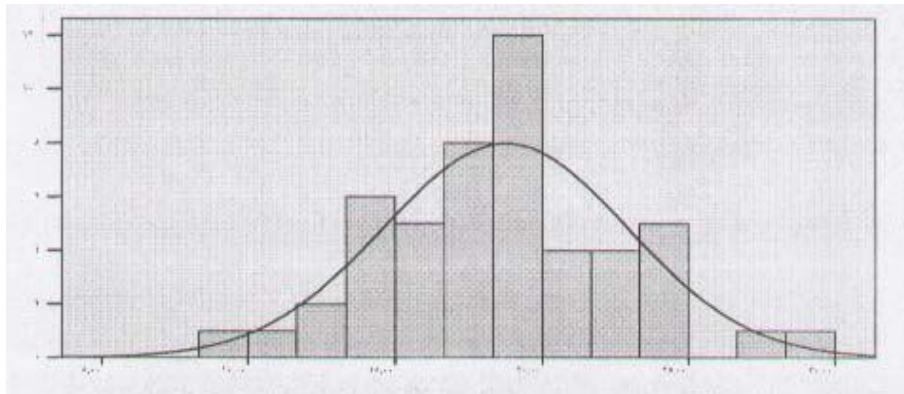
٪۲۰ کم		٪۴۰ متوسط		٪۶۰ نسبتاً زیاد		٪۸۰ زیاد		٪۱۰۰ خیلی زیاد		
p	F	p	F	P	F	p	F	p	F	
										حفظ حاکمیت و رهبری ملی
۲۲.۰	۱۱	۳۶.۰	۱۸	۲۶.۰	۱۳	۶.۰	۳			حفظ جمعیت و اراده ملی
۱۲.۰	۶	۳۶.۰	۱۸	۳۴.۰	۱۷	۶.۰	۳	۴.۰	۲	حفظ زیرساخت‌های اقتصادی
۱۱.۸	۶	۴۵.۱	۲۳	۲۵.۵	۱۳	۱۱.۸	۶	۲.۰	۱	حفظ محصولات کلیدی
۱۳.۷	۷	۳۳.۳	۱۷	۳۳.۳	۱۷	۱۱.۸	۶	۲.۰	۱	حفظ بنیه و توان دفاعی
۲۱.۶	۱۱	۳۵.۳	۱۸	۳۳.۳	۱۷	۵.۹	۳	۲.۰	۱	

نتایج جدول فوق حاکی از آن است که ۸۴ درصد پاسخگویان، نقش پراکندگی و تفرقه را در حفظ حاکمیت و رهبری ملی، نسبتاً زیاد تا خیلی زیاد ارزیابی کرده‌اند. این میزان در مورد سایر شاخص‌های مقیاس پراکندگی و تفرقه، بدین شرح است: در حفظ جمعیت و اراده ملی، ۸۲ درصد، در حفظ زیرساخت‌های اقتصادی و حمل و نقل کشور، ۸۲ درصد، در حفظ محصولات کلیدی کشور، ۷۹ درصد و در حفظ بنیه و توان دفاعی کشور، ۹۰ درصد بوده است.

مقدار	شاخص	مقدار	شاخص	مقدار	شاخص
۹.۰۰	حداقل	۲۶	حداکثر	۱۸.۷۶۰۰	میانگین
		۵۰	تعداد مشاهدات	۱۵	دامنه تغییرات

میانگین محاسبه شده برای این متغیر ۱۸.۷۶ است که با توجه به دامنه تغییرات طیف ۲۱ و حداکثر ۳۰ و حداقل ۹ این میانگین از میانگین متوسط ۱۶.۵ بالاتر است. بدین معنی که پاسخگویان نقش پراکندگی و تفرقه را در حفظ امنیت کشور بالاتر از میانگین ارزیابی کرده‌اند.

نمودار هیستوگرام متغیر

سؤال ششم تحقیق

تحرک و جابه‌جایی بر امنیت کشور چه تأثیری دارد؟

جدول گزینه‌های مقیاس تحرک و جابه‌جایی

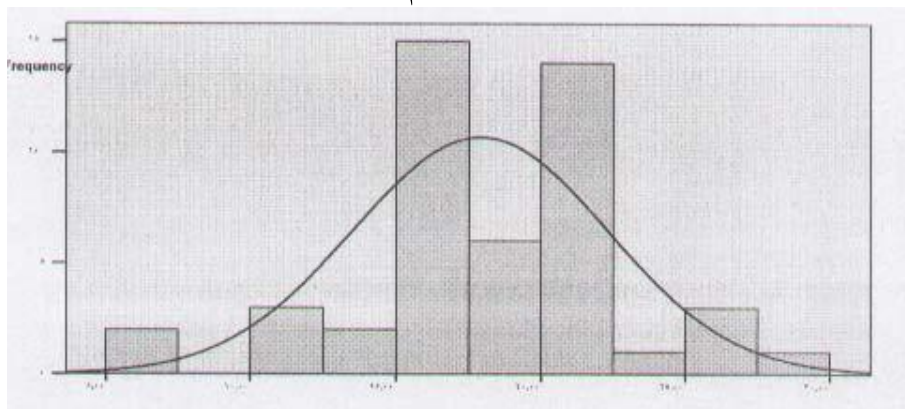
۱۰۰٪ خیلی زیاد		۸۰٪ زیاد		۶۰٪ نسبتاً زیاد		۴۰٪ متوسط		۲۰٪ کم		
p	F	p	F	p	F	p	F	p	F	
۱۴.۳	۷	۳۸.۸	۱۹	۳۶.۷	۱۸	۲.۰	۱	۴.۱	۲	حفظ حاکمیت و رهبری ملی
۱۰.۰	۵	۳۸.۰	۱۹	۳۲.۰	۱۶	۱۰.۰	۵	۴.۰	۲	حفظ جمعیت و اراده ملی
۸.۰	۴	۳۶.۰	۱۸	۳۸.۰	۱۹	۸.۰	۴	۸.۰	۴	حفظ زیرساخت‌های اقتصادی
۱۶.۰	۸	۳۰.۰	۱۵	۳۲.۰	۱۶	۱۰.۰	۵	۸.۰	۴	حفظ محصولات کلیدی
۱۴.۰	۷	۵۸.۰	۲۹	۱۸.۰	۹	۲.۰	۱	۴.۰	۲	حفظ بنیه و توان دفاعی

نتایج جدول فوق حاکی از آن است که ۸۷ درصد پاسخگویان، نقش تحرک و جابه‌جایی را در حفظ حاکمیت و رهبری ملی، نسبتاً زیاد تا خیلی زیاد ارزیابی کرده‌اند. این میزان در مورد سایر شاخص‌های مقیاس تحرک و جابه‌جایی بدین شرح است: در حفظ جمعیت و اراده ملی، ۸۰ درصد، در حفظ زیرساخت‌های اقتصادی و حمل‌ونقل کشور، ۸۲ درصد، در حفظ محصولات کلیدی کشور، ۷۸ درصد و در حفظ بنیه و توان دفاعی کشور، ۹۰ درصد بوده است.

مقدار	شاخص	مقدار	شاخص	مقدار	شاخص
۵.۰۰	حداقل	۲۸.۰۰	حداکثر	۱۷.۹۱۴۹	میانگین
		۴۷	تعداد مشاهدات	۲۳.۰۰	دامنه تغییرات

میانگین محاسبه شده برای این متغیر ۱۷.۹۱ است که با توجه به دامنه تغییرات طیف ۲۳ و حداکثر ۲۸/۵ و حداقل ۵ این میانگین از میانگین متوسط ۱۶.۵ بالاتر است. بدین معنی که پاسخگویان نقش تحرک و جابه‌جایی را در حفظ امنیت کشور بالاتر از میانگین ارزیابی کرده‌اند.

نمودار هیستوگرام متغیر

سؤال هفتم تحقیق

مقاومت‌سازی و استحکامات بر امنیت کشور چه تأثیری دارد؟

جدول گزینه‌های مقیاس مقاوم‌سازی

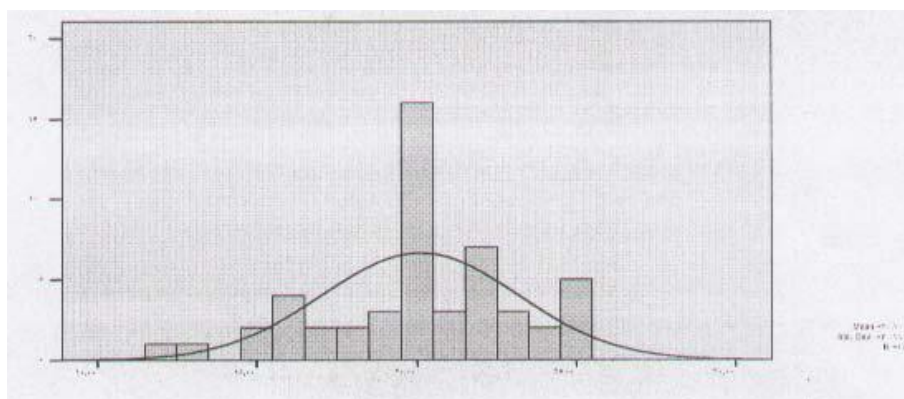
۲۰٪ کم		۴۰٪ متوسط		۶۰٪ نسبتاً زیاد		۸۰٪ زیاد		۱۰۰٪ خیلی زیاد		
p	F	p	F	p	F	p	F	p	F	
۲.۰	۱	۲.۰	۱	۱۱.۸	۶	۵۸.۸	۳۰	۲۱.۶	۱۱	حفظ حاکمیت و رهبری ملی
		۱۱.۸	۶	۹.۸	۵	۵۸.۸	۳۰	۱۵.۷	۸	حفظ جمعیت و اراده ملی
				۱۹.۶	۱۰	۵۲.۹	۲۷	۲۷.۵	۱۴	حفظ زیرساخت‌های اقتصادی
۳.۹	۲			۱۹.۶	۱۰	۵۱.۰	۲۶	۲۵.۵	۱۳	حفظ محصولات کلیدی
		۳.۹	۲	۱۳.۷	۷	۵۱.۰	۲۶	۳۱.۴	۱۶	حفظ بنیه و توان دفاعی

نتایج جدول فوق حاکی از آن است که ۹۱ درصد پاسخگویان، نقش مقاوم‌سازی را در حفظ حاکمیت و رهبری ملی، نسبتاً زیاد تا خیلی زیاد ارزیابی کرده‌اند. این میزان در مورد سایر شاخص‌های مقیاس مقاوم‌سازی بدین شرح است: در حفظ جمعیت و اراده ملی، ۸۴ درصد، در حفظ زیرساخت‌های اقتصادی و حمل‌ونقل کشور، ۹۹ درصد، در حفظ محصولات کلیدی کشور، ۹۶ درصد و در حفظ بنیه و توان دفاعی کشور، ۹۶ درصد بوده است.

مقدار	شاخص	مقدار	شاخص	مقدار	شاخص
۱۲.۰۰	حداقل	۲۵.۰۰	حداکثر	۲۰.۰۹۸۰	میانگین
		۵۱	تعداد مشاهدات	۱۳.۰۰	دامنه تغییرات

میانگین محاسبه شده برای این متغیر ۲۰.۹۸ است که با توجه به دامنه تغییرات طیف ۱۳ و حداکثر ۲۵ و حداقل ۱۲ این میانگین از میانگین متوسط ۱۸.۵ بالاتر است. بدین معنی که پاسخگویان نقش مقاوم‌سازی را در حفظ امنیت کشور بالاتر از میانگین ارزیابی کرده‌اند.

نمودار هیستوگرام متغیر مقاوم‌سازی و استحکامات

سؤال هشتم تحقیق

ایجاد سیستم‌های هشدار دهنده بر امنیت کشور چه تأثیری دارد؟

جدول گزینه‌های مقیاس سیستم‌های هشداردهنده

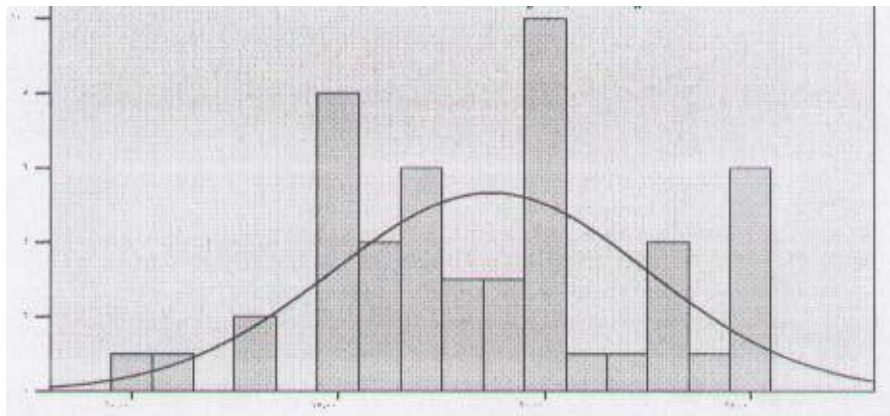
%۱۰۰ خیلی زیاد		%۸۰ زیاد		%۶۰ نسبتاً زیاد		%۴۰ متوسط		%۲۰ کم		
p	F	p	F	P	F	p	F	p	F	
۱۹.۶	۱۰	۴۹.۰	۲۵	۱۳.۷	۷	۱۱.۸	۶	۳.۹	۲	حفظ حاکمیت و رهبری ملی
۱۷.۶	۹	۴۵.۱	۲۳	۲۷.۵	۱۴	۵.۹	۳	۲.۰	۱	حفظ جمعیت و اراده ملی
۲۱.۶	۱۱	۳۱.۴	۱۶	۳۹.۲	۲۰	۷.۸	۴			حفظ زیرساخت‌های اقتصادی
۲۳.۵	۱۲	۳۵.۳	۱۸	۲۷.۵	۱۴	۱۱.۸	۶	۲.۰	۱	حفظ محصولات کلیدی
۲۳.۵	۱۲	۴۳.۱	۲۲	۲۷.۵	۱۴	۵.۹	۳			حفظ بنیه و توان دفاعی

نتایج جدول فوق حاکی از آن است که ۸۲ درصد پاسخگویان، نقش سیستم‌های هشداردهنده را در حفظ حاکمیت و رهبری ملی، نسبتاً زیاد تا خیلی زیاد ارزیابی کرده‌اند. این میزان در مورد سایر شاخص‌های مقیاس سیستم‌های هشداردهنده بدین شرح است: در حفظ جمعیت و اراده ملی، ۹۰ درصد، در حفظ زیرساخت‌های اقتصادی و حمل و نقل کشور، ۹۲ درصد، در حفظ محصولات کلیدی کشور، ۸۶ درصد و در حفظ بنیه و توان دفاعی کشور، ۹۴ درصد بوده است.

مقدار	شاخص	مقدار	شاخص	مقدار	شاخص
۱۰.۰۰	حداقل	۲۵.۰۰	حداکثر	۱۸.۶۸۳	میانگین
		۵۱	تعداد مشاهدات	۱۵.۰۰	دامنه تغییرات

میانگین محاسبه شده برای این متغیر ۱۸.۶۸ است که با توجه به دامنه تغییرات طیف ۱۵ و حداکثر ۲۵ و حداقل ۱۰ این میانگین از میانگین متوسط ۱۷.۵ بالاتر است. بدین معنی که پاسخگویان نقش سیستم‌های هشدار دهنده را در حفظ امنیت کشور بالاتر از میانگین ارزیابی کرده‌اند.

نمودار هیستوگرام متغیر ایجاد سیستم‌های هشدار دهنده

(ب) تحلیل داده‌ها

سؤال اصلی تحقیق

آیا پدافند غیرعامل در حفظ امنیت کشور تأثیر معناداری دارد؟

با توجه به اینکه پس از انجام آزمون کولوگروف اسمیرنوف و نرمال بودن توزیع داده‌ها لذا برای آزمون فرضیه‌های تحقیق از آماره‌های پارامتریک استفاده شده است.

جدول آزمون تی استیودنت و معناداری متغیرهای تحقیق

متغیرها	تعداد	میانگین	آزمون تی	درجه آزادی	معنی داری آزمون تی
مکان‌یابی	۴۸	۱۹.۹۵۸۳	۳.۶۶۶۷۵	۵۲۹۲۵	۰.۱۸
استتار	۵۰	۱۸.۴۶۰۰	۲.۶۵۹	۴۹	۰.۱۱
فریب	۵۰	۱۷.۸۰۰	۳.۳۰۹	۴۹	۰.۰۲
مقاوم سازی	۵۱	۲۰.۰۹۸۰	۳.۷۲۰	۵۰	۰.۰۱
پوشش	۴۸	۱۸.۵۴۱۷	- ۱.۷۴۸	۴۷	۰.۸۷
سیستم‌های هشدار دهنده	۵۱	۱۸.۶۸۶۳	۲.۲۱۶	۵۰	۰.۳۱
تفرقه و پراکندگی	۵۰	۱۸.۷۶۰۰	- ۱.۲۵۷	۴۹	۲.۱۵
تحرك و جابه‌جایی	۴۷	۱۷.۹۱۴۹	۲.۲۱۱	۴۶	۰.۳۲

نتایج آزمون تی حاکی از امتیاز بیشتر متغیرهای مکان‌یابی، استتار، فریب، مقاوم‌سازی، سیستم‌های هشدار دهنده و تحرک و جابه‌جایی است. و تأثیر متغیرهای پوشش و تفرقه و پراکندگی معنادار نبوده است. کم‌تر امتیاز آورده‌اند که این مسئله از اهمیت آنها نمی‌کاهد و فقط درجه‌بندی کردن اهمیت و اولویت آن را مشخص می‌کند.

رتبه میانگین تأثیر متغیرهای مستقل بر امنیت کشور

پس از تعیین معناداری تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته، اکنون این سؤال مطرح می‌شود که تأثیر کدامیک از متغیرهای مستقل بر امنیت کشور بیشتر و کدامیک کمتر بوده است.

جدول آزمون فریدمن و معنی داری رتبه میانگینی متغیرهای مستقل

۴۴	تعداد
۲۷.۵۱۳	آزمون کای اسکوئر
۷	درجه آزادی
۰.۰۰	معنی داری

نتایج آزمون فریدمن نشان می‌دهد که رتبه‌های میانگین متغیرهای مستقل تفاوت معنی‌داری با یکدیگر دارند.

جدول آزمون فریدمن و رتبه میانگینی متغیرهای مستقل

رتبه میانگینی	متغیرهای مستقل
۵.۳۳	مکان‌یابی
۴.۲۵	استتار
۴.۱۵	پوشش
۴.۰۷	فریب
۴.۲۳	تفرقه و پراکندگی
۳.۶۸	تحرک و جابه‌جایی
۵.۶۹	مقاوم‌سازی و استحکامات
۴.۶۰	ایجاد سیستم‌های هشداردهنده

پس از آنکه مشخص شد که رتبه‌های میانگین متغیرهای مستقل با یکدیگر تفاوت دارند، نتایج نشان دهنده تأثیر متغیرهای مستقل به ترتیب، مقاوم‌سازی و استحکامات، مکان‌یابی، ایجاد سیستم‌های هشداردهنده، استتار، تفرقه و پراکندگی، پوشش، فریب و تحرک و جابه‌جایی است.

جمع بندی و پیشنهاد

با عنایت به هدف اصلی این تحقیق که به بررسی نقش پدافند غیرعامل در امنیت کشور می‌پردازد. برخی از عوامل و مؤلفه‌های مؤثر در امنیت که عبارت بودند از: حفظ حاکمیت و رهبری ملی، حفظ جمعیت و اراده ملی، حفظ زیرساخت‌های اقتصادی و حمل‌ونقل، حفظ محصولات کلیدی و حفظ بنیه و توان دفاعی مورد بررسی قرار گرفته و ابتدا مؤلفه‌های پدافند غیرعامل و رابطه آنها با عوامل تشکیل دهنده امنیت کشور مطالعه شد و سپس تأثیر عوامل مذکور بر امنیت کشور در یک تحقیق پیمایشی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و با روش‌های آماری سنجیده شد.

نتیجه حاصله اذعان می‌نماید که به ترتیب عوامل مقاوم‌سازی، مکان‌یابی و سیستم‌های هشداردهنده، استتار، تفرقه و پراکندگی، پوشش، فریب و تحرک و جابه‌جایی بیشترین تأثیر را بر امنیت کشور دارند. بر این اساس تمرکز تلاش‌ها در کشور برای حفظ و ارتقاء امنیت در حوزه پدافند غیرعامل باید بر مؤلفه‌های یاد شده (به ترتیب اولویت) متمرکز و ساز و کارهای لازم برای تقویت آن فراهم گردد. لذا بر مقامات و مسئولین کشور است که از مجموعه قابلیت‌ها و ظرفیت‌های کشور برای مواجهه با تهدیدات هوایی و دریایی دشمن که توانایی خسارت وارد کردن هدف‌ها مرتبط با امنیت کشور را دارند استفاده کرده و با طرح‌ریزی و مهندسی مجدد امنیت کشور از ارتقاء بخشند و خسارات و تلفات را به حداقل کاهش دهند.

منابع

الف) فارسی

- ۱ - آیین‌نامه اجرایی ماده ۴ بند (۱۱) و (۱۲) قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.
- ۲ - بهزادی، حمید، اصول روابط بین‌الملل، تهران، ۱۳۷۵.
- ۳ - جدول ماتریسی، اولویت‌بندی مراکز ثقل، مصوب کمیته دائمی پدافند غیرعامل کشور، ۱۳۸۵.
- ۴ - روزنامه اطلاعات، خسارت‌های جنگ تحمیلی، گزارش هیأت کارشناسی سازمان ملل متحد، ۱۳۷۰.
- ۵ - روش‌نندل، جلیل، امنیت ملی و نظامی بین‌المللی، انتشارات تهران، ۱۳۷۴.
- ۶ - صفوی، سیدیحیی، نقش پدافند سپاه در تأمین امنیت داخلی کشور، نقش سپاه در دفاع و امنیت ملی کشور، انتشارات سپاه، ۱۳۸۵.
- ۷ - عامری، هوشنگ، اصول روابط بین‌المللی، انتشارات آگاه، ۱۳۸۰.
- ۸ - علی‌بابایی، غلامرضا، فرهنگ اصطلاحات روابط بین‌الملل، نشر مفید، تهران، ۱۳۶۹.
- ۹ - عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۶۲.
- ۱۰ - قرآن مجید، سوره انبیاء، آیه ۸۰.
- ۱۱ - قرآن مجید، سوره مائده، آیه ۳۲.
- ۱۲ - فصلنامه سیاست دفاعی، سال دوم، شماره ۲، تهران، بهار ۱۳۷۷.
- ۱۳ - محمدنژاد، میرعلی، نقش سپاه در امنیت ملی و دفاع از کشور، انتشارات نیروی زمینی سپاه، تهران، ۱۳۷۵.
- ۱۴ - موحدی‌نیا، جعفر، مفاهیم نظری و عملی دفاع غیرعامل، معاونت آموزش و نیروی انسانی، مرکز برنامه‌ریزی و تالیف کتاب‌های درسی، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۵.
- ۱۵ - نصری، محسن، سپاه، امنیت ملی، نقش سپاه در دفاع و امنیت کشور، انتشارات سپاه، ۱۳۷۵.
- ۱۶ - وزارت امور خارجه، ماهنامه سیاست خارجی، سال اول، شماره دوم، تهران، ۱۳۶۶.
- ۱۷ - هافندرون، هلگا، نظریه‌پردازی و ایجاد قواعد در زمینه امنیت بین‌المللی، ترجمه علیرضا طیب، مجله سیاست خارجی، شماره ۹.

ب) انگلیسی

- 18 - A study of Clauswitz concept of the gravity centers - col.john warden. 1988.
- 19 - Camouflage - concealment and decoys - headquarters - Department of Army Washington. DC-30 August 1999.

